

міжнародний центр перспективних досліджень

Тютюн в Україні: національне опитування щодо знань, ставлення та поведінки

Опитування населення України, проведене
Київським міжнародним інститутом соціології
на замовлення Міжнародного центру
перспективних досліджень

київ 2005

Цю публікацію здійснено в рамках проекту “Громадська кампанія з посилення політики щодо контролю над тютюном”, що здійснювався МЦПД за фінансової підтримки Міжнародного фонду “Відродження” та Мережевої програми з охорони здоров’я Інституту відкритого суспільства.

Звіт про результати соціологічного дослідження підготувала Тетяна Андреева.

Допомогу у організації соціологічного дослідження та підготовці звіту надали Андрій Бега, Джудіт Вот (Judith Watt), Костянтин Красовський, Максим Машляківський, Віктор Степаненко, Ігор Шевляков.

Редагування та переклад: Олександра Болячевська, Надія Цісик

Дизайн і верстка: Остап Стасюк

Зміст

Передмова	5
Ключові результати опитування	7
Рівень поширення паління	7
Початок паління	7
Споживання тютюну	8
Вплив навколишнього тютюнового диму на населення України	8
Припинення паління	9
Знання, що стосуються тютюну та паління	10
Джерела інформації про тютюн і паління	10
Проблеми, пов'язані з тютюном і палінням	11
Політика контролю над тютюном	11
Поведінка, пов'язана з палінням	13
Рівень поширення паління	13
Початок паління	19
Споживання тютюну	22
Придбання тютюнових виробів	24
Висновки щодо поведінки, пов'язаної з палінням	27
Нараженість на дію навколишнього тютюнового диму на населення України	30
Рівень нараженості на дію навколишнього тютюнового диму	30
Обмеження щодо паління вдома	32
Обмеження щодо паління на роботі	35
Місця, де курці зазвичай палять	37
Індивідуальна поведінка щодо навколишнього тютюнового диму	38
Висновки щодо нараженості на дію навколишнього тютюнового диму	40
Припинення паління	43
Бажання кинути палити	43
Попередні спроби кинути палити серед теперішніх курців	43
Рівень нікотинової залежності	46
Тривалість періоду припинення паління серед теперішніх курців	48
Тривалість періоду утримання від паління серед колишніх курців	49
Усвідомлення потреби в отриманні допомоги для припинення паління	50
Участь працівників системи охорони здоров'я у припиненні паління	51
Спосіб припинення паління, якому віддають перевагу	51
Наміри палити або не палити через п'ять років	52
Висновки щодо припинення паління	54
Знання про шкідливий вплив тютюну	56
“Люди мають право працювати у середовищі, вільному від тютюнового диму”	56
“Легкі та суперлегкі сигарети менш шкідливі, ніж звичайні сигарети”	57
“Тютюн містить речовини, що викликають наркотичну залежність”	58
“Куріння викликає лише рак легень і захворювання органів дихання”	59
“Пасивне паління може стати причиною захворювань і навіть смерті”	60

“Курці частіше хворіють на хворобу Паркінсона, ніж ті, хто не палить”	.61
“Курці мають підвищений ризик розвитку імпотенції”	.61
“Курці можуть із легкістю кинути палити, як тільки захочуть”	.62
“У матерів, які палять, діти частіше народжуються з недостатньою масою тіла і хворіють на різноманітні хвороби”	.62
“Безпечно курити кілька років, якщо потім припинити”	.63
“Паління викликає серцево-судинні захворювання”	.64
Сума правильних відповідей	.65
Висновок щодо знання про тютюн і паління	.66
Джерела інформації про тютюн і паління	.68
Вік та інформація про тютюн і паління	.68
Відмінності у джерелах отримання інформації про тютюн і паління за статтю	.69
Тип населеного пункту та джерела отримання інформації про тютюн і паління	.70
Джерела інформації про тютюн і паління і статус щодо паління	.70
Висновки щодо джерел інформації про тютюн і паління	.71
Ставлення до проблем, пов'язаних з тютюном і палінням, і заходи контролю над тютюном	.72
Усвідомлення проблем, пов'язаних з тютюном і палінням	.72
Усвідомлення впливу пасивного паління	.74
Ставлення до захисту прав тих, хто не палить, через заборону паління в громадських місцях	.75
Висновки щодо проблем, пов'язаних з тютюном і палінням	.75
Реклама тютюнових виробів та її регулювання	.77
Торгові марки та їхні виробники	.77
Способи та засоби реклами	.77
Відмінності у сприйнятті реклами тютюнових виробів за регіоном	.79
Частота, з якою завважають рекламу тютюнових виробів	.79
Ставлення до регулювання реклами тютюнових виробів	.80
Висновки щодо питань, які стосуються реклами тютюнових виробів	.82
Ставлення до оподаткування тютюнових виробів	.83
Цільове оподаткування тютюнових виробів і ставлення до нього	.83
Очікувана реакція курців на можливе підвищення цін на сигарети	.84
Висновки щодо питань оподаткування тютюнових виробів	.85
Ставлення до заборони продажу тютюнових виробів неповнолітнім і його регулювання	.86
Статус щодо паління та ставлення до контролю над заборонаю продажу тютюнових виробів неповнолітнім	.86
Висновки щодо регулювання заборони продажу тютюнових виробів неповнолітнім	.87
Попередження про шкідливий вплив паління на здоров'я	.88
Висновки щодо питання попередження про шкідливий вплив паління на здоров'я	.88

Передмова

1994 року населення України становило приблизно 52 млн. мешканців, а наразі налічує менш як 47 млн. осіб. Рекордне зменшення чисельності населення впродовж останніх років пояснюється високим рівнем передчасної смертності. Така ситуація пояснює необхідність проведення термінових досліджень для з'ясування ролі тих чинників, які можуть лежати в основі поточного зменшення чисельності населення.

Немає сумнівів, що тютюн є одним з чинників, що призводять до високого рівня передчасної смертності. В Україні кількість людей, які помирають через причини, пов'язані з тютюном або палінням, за оцінками професора Пето та інших¹, становить приблизно 100 тис. смертей на рік.

Споживання тютюну в Україні

В Україні тютюн споживають переважно у вигляді фабричних сигарет. Рівень поширення паління серед українських чоловіків один з найвищих у світі (67%). Як продемонстровано у цьому звіті, цей рівень і далі зростає, особливо серед чоловіків, які мають низький рівень освіти й зарплати, а також мешкають у малих населених пунктах. Рівень поширення паління серед українських жінок (20%) також зростає, але найвищий рівень зафіксовано серед більш освічених і заможніших жінок, які мешкають у великих містах.

За розрахунками, річний обсяг сигарет, який споживає населення України, також постійно збільшується. Відповідно до оцінок, наведених у цьому звіті, річний ринок тютюну в Україні становить 84 млрд. сигарет (4,2 млрд. пачок), що дорівнює 8–9 млрд. грн. у вартісному вимірі. Цей рівень набагато вищий за оцінки, зроблені наприкінці 1990-х років.

Заходи щодо зменшення рівня споживання тютюну

Законодавчі заходи, спрямовані на зменшення споживання тютюнових виробів в Україні, поки що не можна назвати комплексними. Темп підвищення податків на тютюнові вироби нижчий за рівень інфляції. Рекламу тютюнових виробів обмежено на телебаченні, радіо та в деяких інших засобах масової інформації, але зовнішня реклама, реклама в місцях продажу та інші види реклами тютюнових виробів широко представлені. Законодавство про всебічну заборону реклами тютюнових виробів ще не скоро буде ухвалено у парламенті. Кілька інших законодавчих заходів запроваджено (наприклад, політика середовища, вільного від тютюнового диму, у громадських місцях і на робочому місці) або заплановано на майбутнє (наприклад, маркування та розміщення інформації на пачках сигарет)

¹ Р. Пето. "Смертність, спричинена палінням, у розвинених країнах упродовж 1950–2000 років", друге видання, Оксфорд. Відділення клінічних досліджень Оксфордського університету <http://www.otsu.ox.ac.uk/~tobacco/> (англ. мовою).

завдяки закону, який ухвалено восени 2005 року. Однак запровадження цих заходів досі є викликом для Української держави.

Сподіваємося, цей звіт буде використано як базу, завдяки якій майбутні дослідження на цю тему зможуть вимірювати досягнення, що стануть результатом запровадження заходів щодо контролю над тютюном в Україні.

Ключові результати опитування

Рівень поширення паління

- 2005 року загальний рівень поширення паління серед дорослого населення України становив 41% (15,5 млн. осіб). Водночас 9% населення — це колишні курці (3,4 млн. осіб), а 50% населення (18,8 млн. осіб) є некурцями.
- **Серед українських чоловіків** 67% наразі палять, 15% — це колишні курці, а 18% — некурці. Менш як один з десяти українських чоловіків (9%) ніколи взагалі не палив.

Рівень поширення паління нижчий серед чоловіків, які мають вищий рівень освіти, тих, хто живе у великих містах, і тих, хто має вищий рівень доходів. Рівень поширення паління вищий серед чоловіків, які мають нижчий рівень освіти, нижчий рівень доходів і мешкають у маленьких містах і селищах.

- **Серед українських жінок** 20% наразі палять, 4% — колишні курці, а 76% — некурці. Майже шість з десяти (58%) українських жінок ніколи взагалі не палили.

Тенденції щодо рівня поширення паління серед жінок протилежні відповідним тенденціям серед чоловіків: більш освічені, більш заможні жінки й ті, хто живе у великих містах, палять частіше, ніж менш освічені жінки з низьким рівнем доходів, які живуть у сільській місцевості. Це може бути сигналом про поширення епідемії паління серед українських жінок.

- Найвищий рівень паління серед чоловіків становить 75% на Сході та 68% на Півночі країни, а найнижчий рівень поширення паління — у Києві (61%). Що стосується жінок, рівень поширення паління у Західному і Північному регіонах (12–14%) майже вдвічі нижчий за рівень поширення паління у Східному і Південному регіонах країни та в Києві (23–26%).
- Хоча й існують великі відмінності щодо показників поширення паління серед чоловіків і жінок, співвідношення теперішніх курців до колишніх курців однакове і для чоловіків, і для жінок і становить приблизно 5:1.

Початок паління

- Половина чоловіків, які будь-коли палили, викурили свою першу сигарету ще до досягнення п'ятнадцяти років. Половина жінок, які будь-коли палили, викурили свою першу сигарету ще до досягнення сімнадцяти років. Найвищий рівень початку паління у підлітковому віці виявлено серед чоловіків, які народилися упродовж 1930–1945 років, і серед жінок, які народилися після 1975 року.

- Ймовірність початку паління у підлітковому віці набагато вища серед теперішніх курців і колишніх курців, аніж серед тих, хто лише експериментував з сигаретами, а згодом припинив.

Споживання тютюну

- У середньому чоловіки викурюють приблизно 16 сигарет на день. Жінки, які палять, у середньому споживають 11 сигарет на день.
- Більшість курців чоловічої статі споживають звичайні сигарети, а більшість жінок курять легкі сигарети. Паління сигарет з низьким вмістом смол (легких) більш поширене серед тих, хто споживає 1–10 сигарет на добу, аніж серед тих, хто палить більше.
- Майже три чверті (72%) курців зазвичай купують сигарети в окремих пачках. Більшість курців купують сигарети, що коштують 1–2 гривні за пачку. Чоловіки частіше палять дешевші сигарети, а жінки — дорожчі сигарети.
- Щомісячні витрати на тютюнові вироби вищі серед тих, хто палить легкі сигарети, аніж серед тих, хто палить звичайні сигарети (45 гривень проти 38 гривень). Ті, хто палить небагато (1–10 сигарет на добу), витрачають у середньому 22 гривні на місяць, ті, хто споживає середню кількість сигарет (11–20 сигарет на добу), витрачають у середньому 48 гривень на місяць, а ті, хто багато палить (більш як 21 сигарету на добу), витрачають 90 гривень на місяць.
- Наразі річний обсяг українського ринку сигарет оцінюється на рівні 84 млрд. сигарет (4,2 млрд. пачок), що становить приблизно 8–9 млрд. гривень.
- Частка нелегальних сигарет на ринку оцінюється приблизно на рівні 5%.

Вплив навколишнього тютюнового диму на населення України

- Більшості населення країни (53%) принаймні щодня доводиться відчувати на собі вплив тютюнового диму. Частота нараженості на тютюновий дим знизується з віком і є найбільшою серед колишніх курців. Нараженість на тютюновий дим більш поширена у великих містах, ніж у малих містах і селищах, і серед людей з вищим рівнем доходів порівняно з людьми з низьким рівнем доходів.
- Шість з десяти (61%) сімей не мають курців або вимагають від них палити за межами свого помешкання. У 20% сімей дозволяється палити на сходах, на балконі та в інших подібних місцях. У 19% сімей дозволяється палити у помешканні. Обмеження щодо паління у сім'ях переважно залежить від того, чи є респондент курцем. Якщо статус паління був проконтрольований, чоловіки частіше повідомляли про жорсткіші обмеження щодо паління вдома, аніж жінки.

- Приблизно на одній третині робочих місць в Україні немає обмежень щодо паління, ще на третині робочих місць виділено спеціальні місця для паління. Кожен п'ятий респондент (20%) повідомляє, що є спеціальні місця для паління, але їх також використовують і некурці, а 17% опитаних повідомляють про те, що паління на роботі повністю заборонено. Жінки та некурці частіше повідомляють про те, що у них на роботі діють суворі обмеження щодо паління.
- Багато курців повідомляють, що вони палять вдома (85%), на вулиці (75%) і на роботі (55%). Зазвичай у барах, ресторанах і кафе палитимуть 42% курців, у місцях громадського користування – 22% курців, а в навчальних закладах – 7% курців. Чоловікам, які палять, зручно палити на роботі, на вулиці та в громадських місцях. Жінки, які палять, частіше роблять це вдома, у барах, ресторанах і кафе. Проживання у великих містах та отримання високих доходів – обидва ці чинники пов'язані з вищою частотою паління в громадських місцях.
- Лише 30% учасників опитування повідомили, що вони завжди просять курців не палити у їхній присутності або поруч з їхніми дітьми та іншими членами їхньої родини. Чоловіки й теперішні курці менш схильні до висловлення такого прохання. Старше покоління має більшу ймовірність висловлювати таке прохання, ніж люди молодшого віку.

Припинення паління

- Хоча поширення паління серед жінок і чоловіків неабияк відрізняється, ці групи мають багато спільного у поведінці, що стосується припинення паління. Як і в кожній країні світу, безперечно більшість українських курців хочуть кинути палити. У середньому 69% чоловіків, які палять, і 65% жінок, які палять, повідомляють про бажання кинути палити. Цей показник набагато вищий серед груп молодшого віку, та зменшується з віком.
- Серед чоловіків, які палять, 66% повідомляють, що вони робили спроби кинути палити. Серед жінок цей показник становить 60%.
- Результати спроб кинути палити у вигляді найдовшої тривалості утримання від паління не відрізняються серед чоловіків і жінок, які палять, але ця тривалість великою мірою пов'язана з рівнем нікотинової залежності.
- Серед колишніх курців 39% повідомляють про те, що вони кинули палити більш як десять років тому, 20% – про проміжок часу від п'яти до десяти років, 26% – про проміжок часу від одного до п'яти років, 7% – про період від шести до дванадцяти місяців, 7% – про період від одного до шести місяців, 2% – про період менший за місяць.
- Приблизно чверть теперішніх курців повідомляють, що їм необхідна допомога для припинення паління (24% чоловіків і 29% жінок).
- Рівень участі медичних працівників у припиненні паління незадовільно низький. 69% курців повідомили, що працівники сфери охорони здоров'я

жодним чином не надавали допомогу для відмови від паління; 25% опитаних повідомляють, що їхній лікар рекомендував їм кинути палити, і лише 2% опитаних було запропоновано допомогу.

- Більшість теперішніх курців очікують, що вони палитимуть через п'ять років. 32% курців сподіваються кинути палити впродовж цього періоду. Цей показник зростає до 41–45% серед тих, хто має низький рівень нікотинової залежності та споживає до десяти сигарет на добу.
- Некурці не очікують, що вони почнуть палити через п'ять років. 3% колишніх курців очікують на те, що почнуть палити знову.

Знання, що стосуються тютюну та паління

- Загалом у країні низький рівень обізнаності щодо основних проблем зі здоров'ям, пов'язаних з палінням: лише 44% опитаних знають про серцево-судинні захворювання, пов'язані з палінням, 39% респондентів вважають, що паління викликає залежність, 28% опитаних знають, що паління шкодить ще ненародженій дитині, 28% опитаних знають, що пасивне паління може спричинити захворювання та навіть смерть, і лише 10% респондентів знають, що паління призводить до імпотенції.
- Некурці та колишні курці були краще обізнані щодо тютюну та паління, ніж теперішні курці.
- Загалом найкраще поінформовані люди у віковій групі 45–74 роки; жінки краще поінформовані про тютюн та паління, ніж чоловіки; більш освічені люди мали більше інформації, ніж менш освічені громадяни; некваліфіковані працівники та мешканці селищ найменш поінформовані люди. Однак найбідніші українці краще поінформовані, ніж найбільш заможні громадяни.

Джерела інформації про тютюн і паління

- Майже половина населення України (48%) отримує інформацію про тютюн і паління з телебачення, 28% — з газет, 18% — з журналів. Люди також отримують інформацію через спілкування з колегами та друзями (13%), з радіо (10%), від медичних працівників (10%), через спілкування з членами родини (8%), на заняттях у школі або інших навчальних закладах (4%), з інтернету (1%). Одна чверть населення все-таки повідомляє, що не отримує інформації щодо тютюну та паління.
- Більшість цих джерел ефективніше досягають молоде покоління; лише про радіо та медичних працівників опитані, які представляють різні вікові групи, повідомляли однаково.
- Жінки отримують інформацію про тютюн і паління з журналів частіше за чоловіків. На відміну від жінок чоловіки найчастіше отримують інформацію від друзів, колег, членів родини та з інтернету.

- Єдине джерело, про яке однаково повідомляли респонденти незалежно від статі, віку та освіти, — радіо.
- У великих містах люди частіше читають журнали, що містять інформацію про тютюн і паління, та використовують інтернет. З іншого боку, радіо та спілкування з медичними працівниками ширше використовують як джерела отримання інформації у невеликих містах і селах. Телебачення, газети та інші джерела однаково використовували незалежно від місця проживання.
- Некурці частіше повідомляють про заняття у школі як джерела інформації порівняно з активними та колишніми курцями.

Проблеми, пов'язані з тютюном і палінням

- Розуміння та ставлення до проблем, пов'язаних з тютюном і палінням, головним чином визначається власним статусом респондентів щодо паління. Теперішні курці занепокоєні своєю неспроможністю кинути палити. Некурці занепокоєні впливом тютюнового диму, палінням серед членів родини, впливом тютюнового диму на їхніх дітей і питанням, як запобігти початку паління серед дітей. Колишні курці більше занепокоєні палінням серед своїх друзів і колег.
- Наймолодші респонденти занепокоєні своєю неспроможністю захистити себе від впливу тютюнового диму та питанням, як кинути палити. Старші люди більш занепокоєні щодо впливу тютюнового диму на дітей і паління серед дітей.
- Переважна більшість населення країни (94%), включаючи теперішніх курців (90%), вважає тютюновий дим шкідливим і підтримує політику, спрямовану на усунення тютюнового диму (96%).

Політика контролю над тютюном

- Учасники опитування повідомляли, що вони найчастіше завважують зовнішню рекламу, рекламу на телебаченні, в місцях продажу сигарет, у друкованих засобах масової інформації та на рекламних товарах. Рекламу тютюнових виробів найчастіше завважують представники молодших вікових груп і чоловіки. Мешканці малих населених пунктів повідомляють про меншу кількість зовнішньої реклами, але вони найчастіше повідомляють про рекламу на телебаченні та у місцях продажу тютюнових виробів. Більшість населення (57%) підтримує повну заборону реклами тютюнових виробів. Таку підтримку найчастіше висловлюють некурці, колишні курці, представники груп старшого віку та бідні верстви населення країни.
- Майже третина (30%) респондентів вважає, що необхідно підвищити податки на тютюнові вироби та запровадити цільові збори; 15% опитаних вважають, що необхідно запровадити цільові збори за рахунок наявних податків на тютюнові вироби; 22% опитаних вважають, що немає необхідності змінюва-

ти чинні податки на тютюнові вироби; 7% респондентів віддають перевагу зниженню наявних податків на тютюнові вироби.

- Серед тих, хто висловив думку щодо цього питання, підвищення податків на тютюнові вироби підтримують 21% курців, 45% колишніх курців і 59% некурців.
- У разі підвищення цін на тютюнові вироби 27% курців очікують, що палитимуть менше, а 14% — що кинуть палити.
- Більшість респондентів підтримують необхідність розміщення детальної інформації на пачки сигарет про шкідливий вплив паління на здоров'я людини. Цей захід підтримують 86% населення. Некурці (90%), колишні курці (87%) та теперішні курці, які хочуть кинути палити (84%), — найзавзятіші прихильники цього заходу.

Поведінка, пов'язана з палінням

Рівень поширення паління

Поширення паління та стать

Рівень поширення паління розподілено на категорії відповідно до опису статусу щодо паління, рекомендованого Світовою організацією охорони здоров'я, який охоплює тих, хто ніколи не палив; експериментаторів (тих, хто викурив менш як 100 сигарет або відповідну кількість тютюну за все своє життя); тих, хто палить щодня; тих, хто палить час від часу; колишніх курців; тих, хто зменшує обсяги паління (хто палив щодня, але наразі палить час від часу). Результати наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1. Рівень поширення паління за статтю², %

Статус щодо паління	Загалом	Чоловіки	Жінки
Ті, хто палить щодня	37,4	62,3	16,7
Ті, хто зменшує обсяги паління	2,2	3,0	1,6
Ті, хто палить час від часу	1,6	1,5	1,6
Колишні курці	9,0	14,8	4,2
Експериментатори	14,4	9,9	18,1
Ті, хто ніколи не палив	35,5	8,6	57,8
Кількість опитуваних	2 238	1 014	1 224

Ті, хто палить щодня, становлять найбільшу групу за статусом щодо паління серед українських чоловіків (62%). Друга за розміром група — колишні курці (15%), а експериментатори й ті, хто ніколи не палив, становлять 10% і 9% відповідно.

Серед українських жінок 58% заявили, що вони ніколи не палили. Експериментатори й ті, хто палить щодня, займають однакову частку у дорослому населенні країни жіночої статі (18% і 17% відповідно).

Таблиця 2 (див. ст. 14) подає ті самі дані, що й наведені у Таблиці 1, розподілені на простіші категорії: теперішні курці (ті, хто палить щодня, хто зменшує обсяги паління та хто палить час від часу), колишні курці та некурці (експериментатори й ті, хто ніколи не палив).

Загальний рівень поширення активного паління серед дорослого населення країни (15 років і більше) становить 41% (15,5 млн. громадян); колишні курці становлять 9% населення (3,4 млн. громадян), некурці становлять 50% населення (18,8 млн. громадян).

² Зважені дані. У цій таблиці частка жінок вища, що відображає більшу частку жінок у структурі українського населення.

Таблиця 2. Рівень поширення паління за статтю, %

Статус щодо паління	Загалом	Чоловіки	Жінки
Теперішні курці	41,1	66,8	19,9
Колишні курці	9,0	14,8	4,2
Некурці	49,9	18,4	75,9
Кількість опитуваних	2 239	1 014	1 225

Таблиця 3. Приблизна кількість осіб віком 15 років і старше, розподілена на групи за статусом щодо паління та статтю, млн. мешканців

Статус щодо паління	Загалом	Чоловіки	Жінки
Ті, хто палить щодня	14,1	10,7	3,4
Ті, хто зменшує обсяги паління	0,8	0,5	0,3
Ті, хто палить час від часу	0,6	0,3	0,3
Колишні курці	3,4	2,5	0,9
Експериментатори	5,4	1,7	3,7
Ті, хто ніколи не палив	13,4	1,5	11,9
Загалом	37,7		

Джерело: Розрахунки щодо населення, чий вік становить 15 років і більше, засновані на даних Національного перепису населення України 2001 року

Поширення паління та вік

Дані щодо поширення паління в Україні суттєво³ відрізняються і за віком, і за статтю. Рівень поширення паління серед чоловіків становить майже 70% у віковій групі 15–59 років, а для чоловіків, яким виповнилося 60 років і більше, цей показник набагато нижчий. У групах старшого покоління кількість колишніх курців чоловічої статті більша за відповідні показники у групах молодшого покоління чоловічої статті (показники коливаються від 9% для вікової групи 15–29 років до 35% для групи, яка охоплює тих, кому за 75 років).

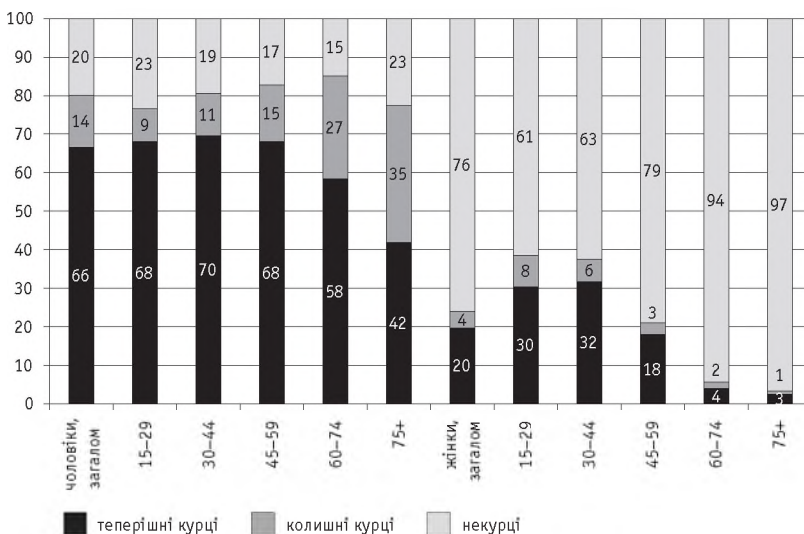
Рівень поширення паління серед жінок становить приблизно 30% у віковій групі 15–44 роки і набагато нижчий серед тих, хто представляє старше покоління. Трохи більшої частини молодих жінок, ніж жінок, які представляють старші вікові групи, вдалося відмовитися від паління (Таблиця 4 та Графік 1).

³ Якщо не зазначено інше, у цій доповіді обговорюються лише статистично значущі відмінності.

Таблиця 4. Рівень поширення паління за статтю та віком, %

	Чоловіки	Вікові групи					Жінки	Вікові групи				
	Загалом	15–29	30–44	45–59	60–74	75+	Загалом	15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Теперішні курці	66	68	70	68	58	42	20	30	32	18	4	3
Колишні курці	14	9	11	15	27	35	4	8	6	3	2	1
Некурці	20	23	19	17	15	23	76	61	63	79	94	97
Кількість опитуваних	967	316	309	191	120	31	1 272	293	315	262	282	120

Графік 1. Структура рівня поширення паління за статтю та віком, %

Поширення паління та рівень освіти

Рівень поширення паління пов'язаний з таким важливим чинником, як рівень освіти. Характер зв'язку між рівнем освіти та поширенням паління відрізняється серед чоловіків і жінок (Таблиця 5).

Серед чоловіків, які мають повну вищу освіту, рівень поширення паління найнижчий (52%), а відсоток колишніх курців і некурців найвищий порівняно з випускниками шкіл і професійно-технічних училищ.

На відміну від чоловіків серед жінок, які мають повну вищу освіту, відсоток теперішніх курців найвищий (27%), а відсоток некурців найнижчий (66%) порівняно з іншими групами за рівнем освіти.

І серед чоловіків, і серед жінок, які мають початкову та базову середню освіту, низький рівень поширення паління може пояснюватися більшою часткою серед них представників старших вікових груп.

Таблиця 5. Рівень поширення паління за статтю та рівнем освіти, %

	Загалом	Початкова	Базова середня	Середня	Базова вища	Повна вища
Чоловіки						
Теперішні курці	66	60	64	72	71	52
Колишні курці	14	30	9	11	12	19
Некурці	20	11	27	17	18	29
<i>Кількість опитуваних</i>	<i>967</i>	<i>57</i>	<i>66</i>	<i>429</i>	<i>228</i>	<i>187</i>
Жінки						
Теперішні курці	20	2	13	21	22	27
Колишні курці	4	1	1	4	6	6
Некурці	76	96	86	75	72	66
<i>Кількість опитуваних</i>	<i>1 268</i>	<i>167</i>	<i>79</i>	<i>440</i>	<i>330</i>	<i>252</i>

Поширення паління та рівень доходів

Зв'язок між рівнем доходів і рівнем поширення паління в Україні відмінний від традиційного зв'язку, що спостерігається у найбільш розвинених країнах.

Хоча рівень поширення паління найвищий (78%) серед чоловіків, які потрапили до групи з дуже низьким рівнем доходів, і найнижчий (47%) серед чоловіків, які потрапили до групи з рівнем доходів вищим за середній, ця тенденція не є поступовою в усіх групах за рівнем доходів від нижчих до вищих серед чоловіків або серед жінок.

В Україні паління серед жінок, які мають високий рівень освіти та високий рівень доходів, більш поширене, ніж серед менш освічених і бідніших жінок.

Поширення паління та тип населеного пункту

Як і з рівнем освіти, зв'язок між типом населеного пункту та рівнем поширення паління різниться за статтю.

Серед чоловіків рівень поширення паління найвищий для мешканців найменших міст і селищ. Навпаки, рівень поширення паління серед жінок найвищий у великих містах і найнижчий у селах.

Таблиця 6. Рівень поширення паління за статтю та рівнем доходів, %

	Загалом	Рівень доходів				
		Дуже низький	Низький	Нижчий за середній	Середній	Вищий за середній
Чоловіки						
Теперішні курці	66	78	67	73	64	47
Колишні курці	14	8	13	11	15	19
Некурці	20	14	19	16	21	34
Кількість опитуваних	941	37	163	180	529	32
Жінки						
Теперішні курці	19	18	15	16	22	40
Колишні курці	4	2	2	3	6	2
Некурці	76	80	83	81	72	57
Кількість опитуваних	1 258	50	267	277	622	42

Таблиця 7. Рівень поширення паління за типом населеного пункту, %

	Загалом	Велике місто >1 млн. мешканців	Місто	Мале місто	Село
Чоловіки					
Теперішні курці	66	64	65	69	69
Колишні курці	14	13	13	16	13
Некурці	20	23	22	15	18
Кількість опитуваних	967	231	271	185	280
Жінки					
Теперішні курці	20	29	25	17	7
Колишні курці	4	7	6	2	2
Некурці	76	64	69	81	91
Кількість опитуваних	1 272	346	329	230	367

Регіональні відмінності у рівні поширення паління

Опитування охоплює шість регіонів України: Центр (Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська та Черкаська області), Схід (Донецька, Луганська, Харківська області), Київ, Північ (Вінницька, Житомирська, Київська, Хмельницька, Чернігівська області), Південь (АР Крим, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області), Захід (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області).

Результати опитування демонструють, що найвищий рівень поширення паління серед чоловіків зареєстровано на Сході (75%) і Півночі (68%) країни.

Що стосується жінок, рівень поширення паління на Заході та Півночі (12–14%) становить приблизно половину показника, зареєстрованого на Сході, на Півдні та у Києві (23–26%).

Таблиця 8. Рівень поширення паління за статтю та регіонами, %

	Україна	Схід	Захід	Північ	Південь	Центр	Київ
Чоловіки							
Теперішні курці	67	75	63	68	63	66	61
Колишні курці	15	14	19	13	16	11	13
Некурці	19	11	18	18	21	23	27
Кількість опитуваних	1 013	206	199	180	188	184	56
Жінки							
Теперішні курці	20	23	14	12	26	19	26
Колишні курці	4	2	5	3	7	3	7
Некурці	76	75	81	84	68	77	67
Кількість опитуваних	1 226	282	217	179	242	236	70

Схема 1. Рівень поширення паління серед чоловіків за регіонами

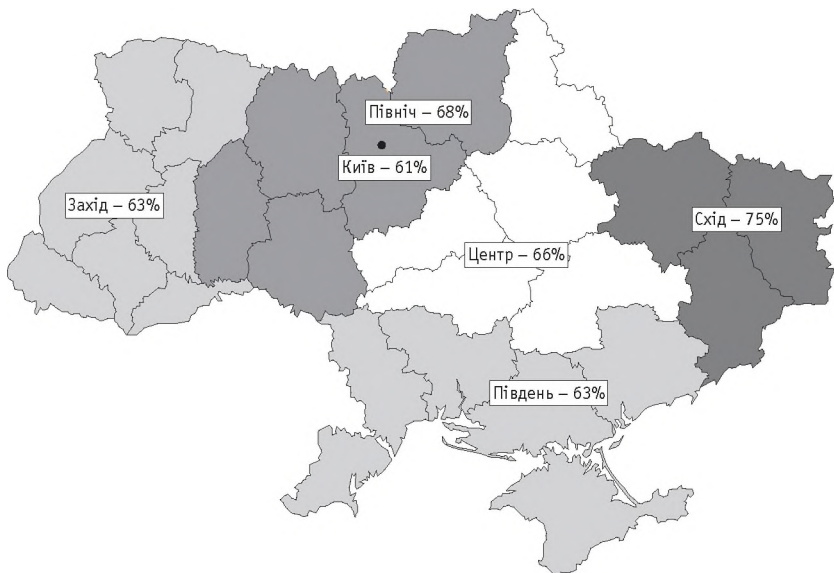
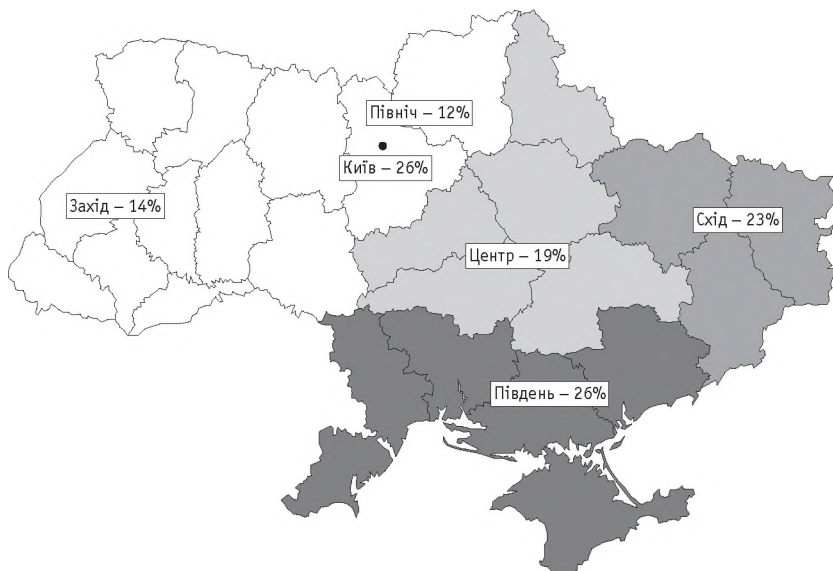

Схема 2. Рівень поширення паління серед жінок за регіонами

Початок паління

Чоловіки починають палити раніше за жінок, і цей процес відбувається швидше, ніж серед жінок. Найактивніший період початку паління для чоловіків припадає на період з 5 до 20 років, а 15 років — це найактивніший вік, коли чоловіки починають палити. Для жінок найактивніший період початку паління припадає на період з 14 до 20 років, а 17 років — це найактивніший вік, коли жінки починають палити.

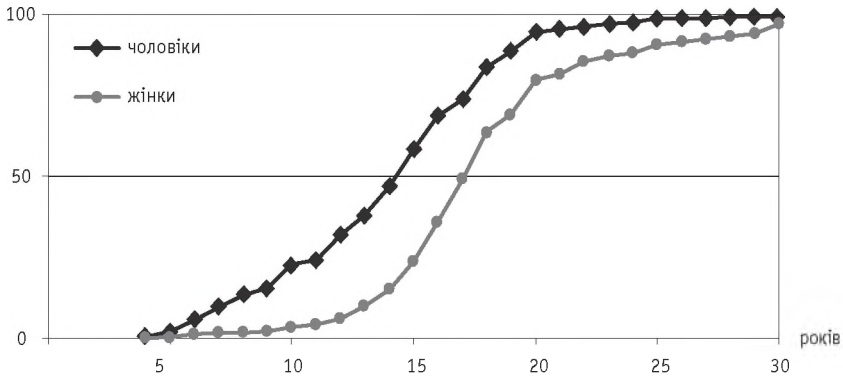
Після 20 років люди також починають палити, але паління у цьому віці починається серед набагато меншої кількості українців.

Динаміка початку паління

Як наведено на **Графіку 2** (див. нижче), приблизно половина чоловіків, які коли-небудь палили, викурили свою першу сигарету ще до досягнення 15 років. У **Таблиці 9** частка чоловіків і жінок, які викурили свою першу сигарету ще до досягнення 15 років, наведено за різними віковими групами.

Щодо початку паління серед чоловіків спостерігаються дві хвили. У віковій групі 60–74 роки 42% чоловіків повідомили, що свою першу сигарету вони викурили ще до досягнення 15 років. Ці чоловіки, які народилися між 1930 і 1945 роком, мали доступ до дешевого тютюну впродовж і після Великої вітчизняної війни. До та після цього періоду рівень початку паління у підлітковому віці був трохи нижчим.

Графік 2. *Інтегральна крива початку паління серед теперішніх курців за віком і статтю, %*

Майже половина (47%) молодих українських чоловіків (15–29 років) повідомили, що почали палити ще до досягнення 15 років.

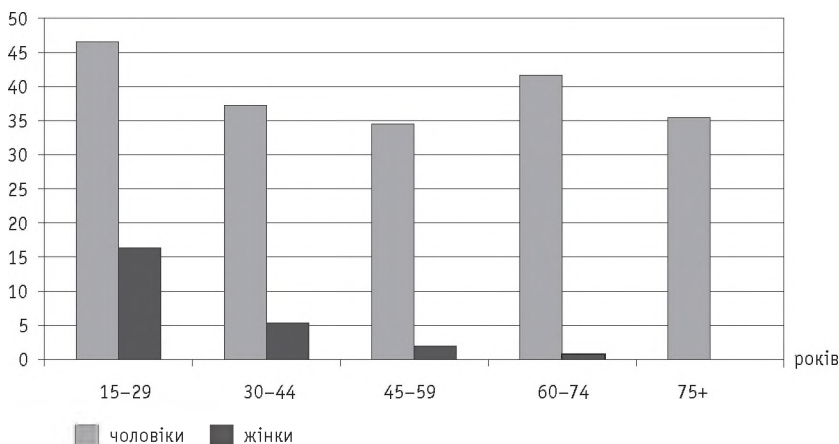
Одна з шести (16%) молодих українських жінок (15–29 років) повідомила, що почала палити ще до досягнення 15 років. Цей показник утричі вищий за показник для наступної вікової групи (30–44 роки) і набагато вищий за показники в усіх старших вікових групах.

Тенденція серед чоловіків і жінок свідчить про початок паління у більш ранньому віці впродовж останніх років порівняно з попередніми десятиліттями.

Таблиця 9. *Частка українців, які викурили свою першу сигарету ще до досягнення 15 років, за статтю та віком*

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Чоловіки						
%	40	47	37	35	42	35
Кількість опитуваних	967	316	309	191	120	31
Жінки						
%	6	16	5	2	1	—
Кількість опитуваних	1 272	293	315	262	282	120

Графік 3. Частка українців, які викурили свою першу сигарету ще до досягнення 15 років, за статтю та віком, %

Початок паління та теперішній статус щодо паління

Якщо порівняти рівень початку паління для різних груп за статусом щодо паління, стає зрозуміло, що ті, хто наразі представляє теперішніх або колишніх курців, набагато частіше починають палити ще до досягнення 15 років, аніж ті, хто лише експериментував з сигаретами, а потім припинив.

Таблиця 10. Частка українців, які викурили свою першу сигарету ще до досягнення 15 років, за їхнім статусом щодо паління

	Загалом	Теперішні курці	Колишні курці	Експериментатори
Чоловіки				
%	40	44	45	23
Кількість опитуваних	967	643	133	191
Жінки				
%	6	13	18	3
Кількість опитуваних	1 272	250	56	966

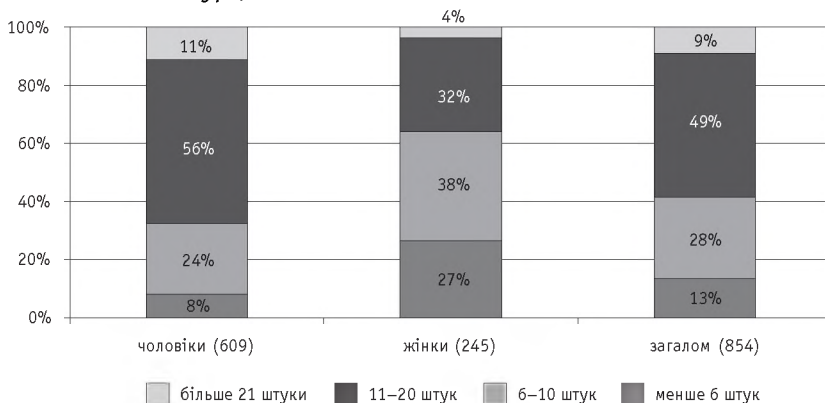
Споживання тютюну

Споживання тютюну та стать

Рівень споживання тютюну серед чоловіків і жінок суттєво відрізняється. Більшість чоловіків, які палять (56%), повідомляють, що вони споживають 11–20 сигарет на день. Серед жінок, які палять, 38% споживають 6–10 сигарет на день, 32% споживають 11–20 сигарет на день, а 27% споживають менш як 5 сигарет на день.

Середня кількість сигарет, яку щодня викурюють чоловіки, які палять, становить 16 сигарет, а для жінок, які палять, цей середній показник становить 11 сигарет на добу. Стать — це єдина характеристика, яка пов'язана зі суттєвими відмінностями у споживанні тютюну. Ані тип населеного пункту, ані рівень доходів, ані рівень освіти, ні кількість дітей у сім'ї не пов'язані зі суттєвими відмінностями у кількості сигарет, що викурюються за добу.

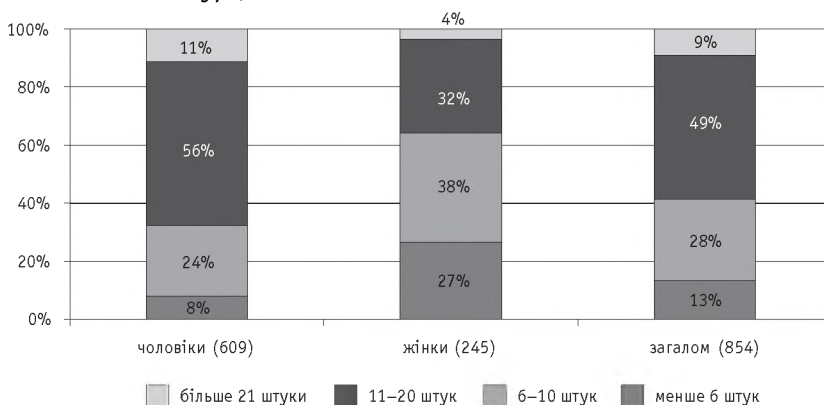
Графік 4. *Кількість сигарет, яку щодня викурюють теперішні курці, за статтю*

Споживання тютюну та вік

Виявлено деякі відмінності у кількості споживаних сигарет серед різних вікових груп. Курці у віковій групі 30–59 років споживають трохи більше сигарет на добу, ніж ті, хто належить до молодшої або старшої вікових груп, але ця різниця незначна.

Графік 5. Кількість сигарет, яку щодня викурюють теперішні курці, за віком

Види тютюнових виробів, які споживають в Україні

Жоден респондент не повідомив про використання будь-якого сорту бездимного тютюну або про куріння трубки. Більш як 99% усіх курців палили лише фабричні сигарети. Куріння самокруток трапляється лише серед курців чоловічої статі – тільки 1% чоловіків палять самокрутки. Ці курці головним чином входять до вікової групи 60–74 роки.

Таблиця 11. Частка курців, які споживають різні типи тютюнових виробів, за статтю та віком, %

	Загалом	15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Чоловіки						
Звичайні сигарети	61	44	62	75	81	85
Легкі сигарети	38	57	37	24	16	15
Ментолові сигарети	1	0	2	1	—	—
Самокрутки	1	0	0	1	4	—
Сигари	1	0	1	1	—	—
Кількість опитуваних	629	208	211	128	69	13
Жінки						
Звичайні сигарети	30	27	29	36	35	33
Легкі сигарети	68	71	70	66	67	67
Ментолові сигарети	3	2	4	2	0	0
Самокрутки	0	0	0	0	0	0
Сигари	0	0	0	0	0	0
Кількість опитуваних	247	86	100	47	11	3

Серед чоловіків, які палять, 61% опитаних використовують звичайні сигарети, 38% опитаних палять сигарети з низьким вмістом смол або легкі сигарети, проте у наймолодшій віковій групі 57% респондентів палять легкі сигарети.

Серед жінок, які палять, у всіх вікових групах більшість палять легкі сигарети. Паління ментолових сигарет не дуже поширене. Лише 3% курців жіночої статі та 1% курців чоловічої статі повідомили про паління ментолових сигарет. 1% курців чоловічої статі палять сигари.

І серед чоловіків, і серед жінок частка курців, які віддають перевагу легким сигаретам, вища серед тих, хто палить небагато, ніж серед тих, хто викурює середню кількість або багато сигарет на день.

Таблиця 12. Частка курців, які споживають звичайні або легкі сигарети, за рівнем споживання тютюну, %

	Чоловіки			
	Загалом	Ті, хто палить небагато (1–10 сигарет на день)	Ті, хто викурює середню кількість сигарет (11–20 сигарет на день)	Ті, хто викурює багато сигарет (>20 сигарет на день)
Звичайні	61	58	63	65
Легкі	39	43	38	33
Кількість опитуваних	609	197	343	69
	Жінки			
	Загалом	Ті, хто палить небагато (1–10 сигарет на день)	Ті, хто викурює середню кількість сигарет (11–20 сигарет на день)	Ті, хто викурює багато сигарет (>20 сигарет на день)
Звичайні	31	25	42	33
Легкі	67	75	52	67
Кількість опитуваних	245	157	79	9

Придбання тютюнових виробів

Обсяг тютюнових виробів, що купується за раз

Майже три чверті (72%) курців зазвичай купують сигарети в окремих пачках (див. ТАБЛИЦЮ 13).

Кількість сигарет, якій віддають перевагу під час купівлі тютюнових виробів за раз, пов'язана зі звичайним рівнем споживання тютюну. Що вищий рівень споживання тютюну, то частіше курці повідомляють про придбання кількох пачок сигарет за раз або блоку сигарет, що складається з 10 пачок. Майже один

з трьох курців, які багато палять (ті, хто палить більш як 20 сигарет на день), купують сигарети у блоках, а інша третина зазвичай купує кілька пачок сигарет за раз.

Серед тих, хто палить небагато, існує відмінність між курцями чоловічої та жіночої статі: жінки частіше за чоловіків купують одну пачку сигарет або сигарети поштучно, а чоловіки частіше купують кілька пачок сигарет за раз.

Молоді курці частіше купують одну пачку сигарет або сигарети поштучно, а курці старшого віку частіше купують кілька пачок сигарет за раз.

Таблиця 13. Частка курців, які купують різну кількість сигарет, за рівнем споживання тютюну, %

Яку кількість сигарет ви зазвичай купуєте?	Рівень щоденного споживання тютюну			Загалом
	Ті, хто палить небагато (1–10 сигарет на день)	Ті, хто викурює середню кількість сигарет (11–20 сигарет на день)	Ті, хто викурює багато сигарет (>20 сигарет на день)	
Одну або кілька штук	4	0	1	2
Пачку (20 сигарет)	84	68	38	72
Кілька пачок (< 10)	6	12	31	11
Блок на 10 пачок	6	20	30	15
Кількість опитуваних	352	427	77	856

Ціна сигарет і витрати на тютюнові вироби

Більшість курців купують сигарети, які коштують у межах 1–2 гривень за пачку. Чоловіки частіше палять дешевші сигарети, а жінки частіше палять дорогі сигарети.

Таблиця 14. Частка курців, які купують сигарети з різною ціною за пачку, за статтю, %

	Стать		Загалом
	Чоловіки	Жінки	
< 1 гривні	20	4	16
1–2 гривні	58	49	56
2,1–3 гривні	14	31	19
3,1–4 гривні	6	8	7
> 4 гривні	1	8	3
Кількість опитуваних	650	239	889

І серед чоловіків, і серед жінок ціна сигарет, які вони курять, великою мірою пов'язана з використанням легких або звичайних сигарет. Курці, які споживають легкі сигарети, частіше повідомляють, що вони платять вищу ціну.

Щомісячні витрати на тютюн набагато вищі серед тих, хто палить легкі сигарети, ніж тих, хто палить звичайні сигарети (45 гривень порівняно з 38 гривнями). Зрозуміло, на витрати великою мірою впливає рівень споживання тютюну: ті, хто палить небагато, витрачають у середньому 22 гривні на місяць, ті, хто палить середню кількість сигарет, витрачають 48 гривень щомісяця, а ті, хто багато палить, витрачають у середньому 90 гривень на місяць.

Обсяг ринку тютюну в Україні

Аналіз статистичних даних структури населення України за віком та статтю разом з даними цього дослідження щодо рівня поширення паління, рівня споживання тютюну та цін на сигарети свідчить, що річний загальний обсяг українського ринку сигарет може бути оцінено на рівні 84 млрд. сигарет (4,2 млрд. пачок), чи вартість оцінено в межах 8–9 млрд. грн.⁴

Обсяги тютюну, ввезеного в Україну човниками або організованими контрабандистськими формуваннями

Респондентів попросили показати дослідникам, які проводили це опитування, пачки сигарет, які вони мали при собі. Таким чином, дослідники виявляли низку речей: торгову марку, сплачену ціну, попередження про шкідливий вплив на здоров'я, акцизну марку та ін. Переважна більшість (94,3%) усіх пачок, включених до цього дослідження, були “легальні”: вони мали акцизну марку (або сліди від неї) і попередження українською мовою про шкідливий вплив на здоров'я.

У небагатьох випадках (37) респонденти показували “нелегальні” пачки сигарет. Така мала кількість випадків не дає змоги провести детальний аналіз, однак можна повідомити про деякі поверхневі спостереження:

- більшість “нелегальних” пачок сигарет мали російську акцизну марку (що вказує на те, що їх нелегально привезено з Росії);
- більше половини “нелегальних” пачок сигарет виявлено у східній частині України (регіони, що межують з російським кордоном);
- майже всі “нелегальні” пачки сигарет придбано у невеликих продуктових магазинах, кіосках або у вуличних торгівців (не в супермаркетах або великих магазинах).

Зважаючи на рівень споживання тютюну респондентами, частку “нелегальних” сигарет на українському ринку оцінено на рівні приблизно 5%.

⁴ Метод, використаний для отримання цих оцінок, описано у доповіді “Економіка контролю над тютюном в Україні з погляду громадського здоров'я”, Київ, 2002 рік (рос. мовою).

Таблиця 15. Частка пачок сигарет, на яких була або не було акцизної марки

% респондентів	Чи була на пачці сигарет акцизна марка (або сліди від неї)?			
		Так	Ні	Загалом
Мова, якою наведено попередження про шкідливий вплив на здоров'я	українська	94,3	1,2	95,6
	російська	3,8	0,2	4,1
	румунська	0,4	0,0	0,4
	Загалом	98,5	1,5	100,0

Висновки щодо поведінки, пов'язаної з палінням

Два з трьох українських чоловіків (66%) та одна з п'яти українських жінок (20%) – теперішні курці. Колишні курці становлять 14% чоловічого населення та 4% жіночого населення України.

Чоловіки та жінки виявляють різні тенденції щодо паління. І для чоловіків, і для жінок рівень поширення паління найвищий у віковій групі 15–44 роки і знижується у старших вікових групах.

Тенденції щодо паління серед чоловіків. Рівень поширення паління нижчий серед чоловіків, які отримали кращу освіту, живуть у великих містах і мають вищий рівень доходів. Рівень поширення паління вищий серед чоловіків, які мають нижчу освіту, нижчий рівень доходів і живуть у малих населених пунктах. Рівень поширення паління найвищий серед чоловіків, які живуть на Сході України (73%) та найнижчий серед чоловіків, які мешкають у Києві (61%).

Тенденції щодо паління серед жінок. Тенденції щодо рівня поширення паління серед жінок протилежні тенденціям рівня поширення паління серед чоловіків: більш освічені, заможні та жінки, які живуть у великих містах, палять більше, аніж менш освічені жінки, які мають нижчий рівень доходів і живуть у сільській місцевості. Це може бути свідченням розвитку тютюнової епідемії серед українських жінок. Рівень поширення паління серед жінок на заході та півночі країни (12–14%) майже вдвічі нижчий за рівень поширення паління в інших регіонах (23–26%).

Хоча й рівень поширення паління серед жінок і чоловіків великою мірою відрізняється, співвідношення теперішніх курців до колишніх курців однакове для чоловіків і жінок і становить приблизно 5:1.

Половина чоловіків, які коли-небудь палили, викурили свою першу сигарету ще до досягнення 15 років, а половина жінок, які коли-небудь палили, викурили свою першу сигарету ще до досягнення 17 років. Вищий рівень початку паління у ранньому віці було виявлено серед групи чоловіків, які народилися

у період з 1930 до 1945 року, та серед чоловіків і жінок, які народилися після 1975 року.

Рівень початку паління у ранньому віці набагато вищий серед теперішніх і колишніх курців, ніж серед тих, хто лише експериментував з сигаретами, а потім припинив палити.

Середня кількість сигарет, яку викурюють на день, становить 16 сигарет для чоловіків та 11 сигарет для жінок.

Це опитування не виявило будь-яких доказів використання бездимного тютюну або куріння трубок в Україні.

Більшість курців чоловічої статі використовують звичайні сигарети, а більшість курців жіночої статі використовують легкі сигарети. Куріння легких сигарет більш поширене серед тих, хто споживає 1–10 сигарет на день, аніж серед тих, хто палить більше.

Майже три чверті курців (72%) зазвичай купують по пачці сигарет за раз. Більшість курців купують сигарети, що коштують 1–2 гривні за пачку. Чоловіки частіше палять дешевші сигарети, а жінки частіше палять дорогі сигарети.

Щомісячні витрати на тютюнові вироби вищі серед тих, хто курить легкі сигарети, аніж серед тих, хто курить звичайні сигарети (45 гривень проти 38 гривень). Зрозуміло, що на витрати великою мірою впливає рівень споживання тютюну: ті, хто палить небагато, витрачають у середньому 22 гривні на місяць, ті, хто палить середню кількість сигарет, витрачають 48 гривень щомісяця, а ті, хто багато палить, витрачають у середньому 90 гривень на місяць.

Загальний обсяг українського ринку сигарет оцінюють на рівні 84 млрд. сигарет (4,2 млрд. пачок), відповідно 8–9 млрд. грн. у вартісному вигляді.

Частку “нелегальних” сигарет на ринку оцінена на рівні приблизно 5%.

Подальші питання для дослідження щодо рівня поширення паління

- Чи зменшується рівень поширення паління серед чоловіків у великих містах в освічених і заможніших групах або чи збільшується рівень поширення паління серед чоловіків у менш освічених і бідніших групах?
- Які чинники можуть пояснювати відмінності в рівні поширення паління серед жінок у різних регіонах України?

Подальші питання для дослідження щодо початку паління

- Які рівні споживання тютюну та історії спроб кинути палити серед людей, які почали палити у різному віці?

- Чи допомагає вік, коли людина викурила свою першу сигарету, або вік, коли людина почала палити щодня, точніше передбачати поведінку щодо паління у майбутньому?
- Які відмінності між молодими людьми, які недавно почали палити, і тими, хто ніколи не палив, щодо їхніх переконань, джерел інформації, обмеження паління вдома та на роботі?

Подальші питання для дослідження щодо рівня споживання сигарет

- Чи пов'язаний рівень споживання тютюну з віком, коли людина викурила свою першу сигарету, або з віком, коли людина почала палити щодня?
- Чи впливають обмеження щодо паління вдома та на роботі, реклама, переконання та інформація про тютюн і паління на рівень споживання тютюну?
- Чи пов'язаний рівень споживання тютюну зі ставленням до положень, що стосуються контролю над тютюном?

Подальші питання для дослідження щодо видів тютюнових виробів

- Які переконання, інформація, регуляторні чинники впливають на вибір між легкими та звичайними сигаретами?
- Чи пов'язане споживання легких сигарет з початком паління, спробами кинути палити або іншими особливостями поведінки щодо паління?

Нараженість на дію навколишнього тютюнового диму на населення України

Рівень нараженості на дію навколишнього тютюнового диму

Нараженість на дію тютюнового диму та статус щодо паління

Більшість населення України (53%) принаймні щодня відчують на собі вплив тютюнового диму.

Очевидно, теперішні курці частіше відчують вплив тютюнового диму, аніж колишні курці та некурці. Теперішні курці, які палять щодня, відчують вплив свого власного тютюнового диму щодня, а також можуть різною мірою відчувати вплив тютюнового диму, що походить від сигарет інших курців.

Нараженість на дію навколишнього тютюнового диму та вік

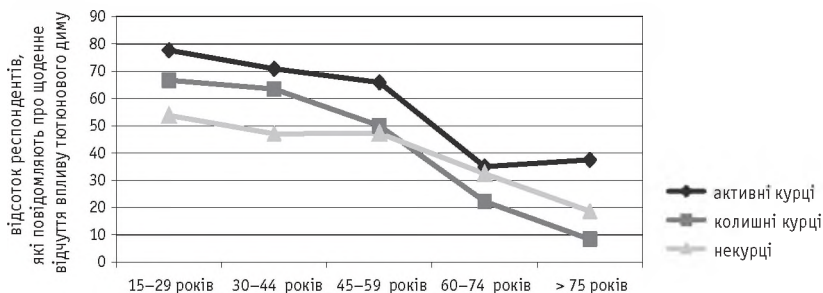
Нараженість на дію оточуючого тютюнового диму великою мірою пов'язано з віком. Що старші респонденти, то рідше вони відчують вплив тютюнового диму.

Таблиця 16. *Нараженість на щоденну дію навколишнього тютюнового диму за статусом щодо паління та віком, %*

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Теперішні курці	68	78	71	66	35	38
Кількість опитуваних	878	300	309	173	80	16
Колишні курці	50	67	63	50	22	8
Кількість опитуваних	187	51	52	36	36	12
Некурці	42	54	47	47	32	19
Кількість опитуваних	1 135	251	253	235	278	118

Частота відчужання впливу тютюнового диму коливається залежно від типу населеного пункту. Загальний зв'язок: люди у великих населених пунктах, наприклад у великих містах, більшою мірою відчують вплив тютюнового диму, аніж у менших за розміром населених пунктах. Мешканці села якнайменше вважають, що вони наражені на вплив тютюнового диму.

Графік 6. Відчуття щоденного впливу тютюнового диму за статусом щодо паління та віком, %

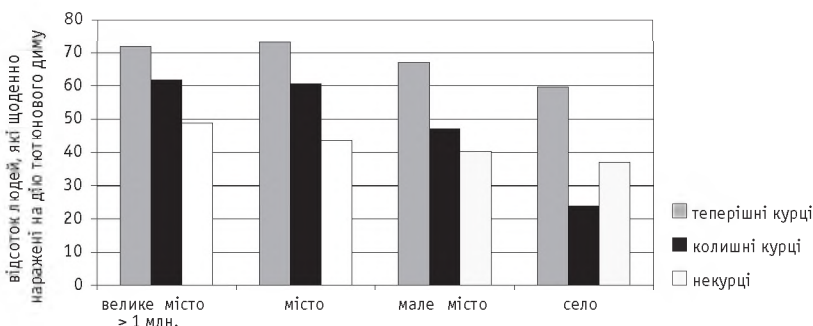

Нараженість на дію навколишнього тютюнового диму та тип населеного пункту

Таблиця 17. Частка респондентів, які повідомляють про щоденну нараженість на дію тютюнового диму, за статусом щодо паління та типом населеного пункту, %

	Загалом	Тип населеного пункту			
		Велике місто >1 млн. мешканців	Місто	Мале місто	Село
Теперішні курці	68	72	73	67	60
Кількість опитуваних	878	246	250	164	218
Колишні курці	50	62	61	47	24
Кількість опитуваних	187	55	56	34	42
Некурці	42	49	44	40	37
Кількість опитуваних	1 135	270	278	211	376

Графік 7. Частка респондентів, які повідомляють про щоденну нараженість на тютюновий дим, за статусом щодо паління та типом населеного пункту, %

Нараженість на дію навколишнього тютюнового диму та рівень доходів

Нараженість на дію навколишнього тютюнового диму пов'язана з рівнем доходів респондентів. Що вищий рівень доходів респондентів, то частіше вони повідомляли про нараженість на дію навколишнього тютюнового диму. Цей зв'язок особливо виражений серед колишніх курців.

Таблиця 18. Частка респондентів, які повідомляють про щоденну нараженість на дію навколишнього тютюнового диму, за статусом щодо паління та рівнем доходів, %

	Загалом	Рівень доходів				
		Дуже низький	Низький	Нижчий за середній	Середній	Вищий за середній
Теперішні курці	68	59	60	65	73	71
Кількість опитуваних	857	37	149	174	466	31
Колишні курці	50	25	32	48	55	71
Кількість опитуваних	185	4	28	27	119	7
Некурці	42	40	39	41	44	38
Кількість опитуваних	1 121	43	246	251	547	34

Обмеження щодо паління вдома

Респондентів попросили визначити, чи існують якісь обмеження щодо паління вдома. Відповіді розташувалися таким чином:

- “Вдома взагалі немає курців” – 33%.
- “Члени сім’ї та гості курять лише на вулиці” – 28%.
- “Паління відбувається на сходовій клітці, балконі чи інших місцях” – 20%.
- “Паління обмежено окремими приміщеннями будинку або квартири” – 13%.
- “Паління не обмежено” – 6%.

Відмінності у повідомленнях про обмеження щодо паління вдома за статтю

Існують певні відмінності в обмеженнях щодо паління вдома, про які повідомляють респонденти чоловічої та жіночої статі. Жінки частіше за чоловіків повідомляють, що в сім’ї взагалі немає курців. Чоловіки частіше за жінок повідомляють, що в їхніх сім’ях члени сім’ї та гості курять на вулиці або на сходовій клітці, на балконі чи в інших місцях, або що в їхніх сім’ях паління не обмежено.

Загалом жінки частіше за чоловіків повідомляють про жорсткі обмеження щодо паління. Одружені чоловіки та жінки дотримуються жорсткіших обмежень щодо паління, аніж неодружені або розлучені респонденти.

Таблиця 19. Частка респондентів, які повідомляють про різні типи обмежень щодо паління вдома, за статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Вдома взагалі немає курців	33	24	39
Члени сім'ї та гості курять лише на вулиці	28	33	25
Куріння відбувається на сходовій клітці, на балконі чи в інших місцях	20	22	18
Куріння обмежено окремими приміщеннями будинку або квартири	13	12	13
Паління не обмежено	6	8	5
<i>Кількість опитуваних</i>	<i>2 233</i>	<i>964</i>	<i>1 269</i>

Ті сім'ї, де немає курців або де члени сім'ї та гості курять лише на вулиці, вважаються сім'ями з жорсткими обмеженнями щодо паління порівняно з тими, які не пропонують належного захисту від впливу тютюнового диму.

Статус щодо паління й обмеження щодо паління вдома

Як і очікувалося, теперішні курці вдаються до жорстких обмежень щодо паління вдома найрідше (45% чоловіків, які палять, і 25% жінок, які палять), а некурці вдаються до жорстких обмежень щодо паління вдома найчастіше (86% чоловіків, які не палять, і 75% жінок, які не палять). Тут важливо зазначити, що за однакового статусу щодо паління чоловіки частіше за жінок повідомляють про жорсткі обмеження щодо паління вдома, і ця тенденція простежується в усіх групах за статусом щодо паління. Хоча загалом жінки частіше повідомляють про жорсткі обмеження щодо паління вдома просто через набагато більшу частку некурців серед жінок.

Таблиця 20. Частка респондентів, які повідомляють про жорсткі обмеження щодо паління вдома, за статусом щодо паління та статтю, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Чоловіки	58	45	80	86
<i>Кількість опитуваних</i>	<i>964</i>	<i>641</i>	<i>133</i>	<i>190</i>
Жінки	64	25	48	75
<i>Кількість опитуваних</i>	<i>1 269</i>	<i>250</i>	<i>56</i>	<i>963</i>

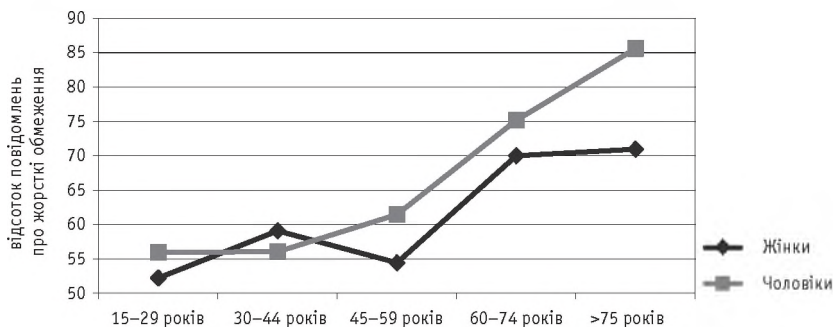
Відмінності в обмеженнях щодо паління вдома за віком

Таблиця 21 доводить, що вища частка старших респондентів повідомляють про жорсткі обмеження щодо паління вдома, особливо респонденти, чий вік перевищує 60 років.

Таблиця 21. Частка респондентів, які повідомляють про жорсткі обмеження щодо паління вдома, за статтю та віком, %

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Чоловіки	58	52	59	54	70	71
Кількість опитуваних	964	314	308	191	120	31
Жінки	64	56	56	61	75	86
Кількість опитуваних	1 269	293	314	262	282	118

Графік 8. Частка респондентів, які повідомляють про жорсткі обмеження щодо паління вдома, за статтю та віком, %

Тип населеного пункту й обмеження щодо паління вдома

Загалом у менших за розміром населених пунктах існує більше обмежень щодо паління вдома, аніж у великих населених пунктах.

Якщо порівняти різні регіони України, мешканці столиці — Києва — повідомляють про жорсткі обмеження щодо паління вдома найрідше (46% чоловіків і 57% жінок).

Таблиця 22. Частка респондентів, які повідомляють про жорсткі обмеження щодо паління вдома, за статтю та типом населеного пункту, %

	Загалом	Тип населеного пункту			
		Велике місто >1 млн. мешканців	Місто	Мале місто	Село
Чоловіки	58	43	46	62	77
Кількість опитуваних	964	231	269	185	279
Жінки	64	55	51	72	80
Кількість опитуваних	1 269	346	329	229	365

Кількість дітей та обмеження щодо паління вдома

Серед теперішніх курців простежується сильний зв'язок між обмеженнями щодо паління вдома та кількістю дітей. Якщо сім'я має двох або більше дітей, частота жорстких обмежень щодо паління вдома (55%) зростає порівняно із сім'ями, які мають одну дитину (40%) або взагалі не мають дітей (37%).

Обмеження щодо паління на роботі

Респондентів запитували про обмеження щодо паління на роботі. Приблизно один з шести респондентів (17%) повідомив, що на роботі куріння повністю заборонено чи просто ніхто не курить; 34% відповіли, що куріння на роботі обмежено спеціальними приміщеннями, ізольованими від інших приміщень; 20% опитаних сказали, що куріння на роботі дозволено в спеціальних місцях, але їх змушені відвідувати й ті, хто не палить; 30% повідомили, що на роботі паління жодним чином не обмежено.

Обмеження щодо паління на роботі та статус щодо паління

Статус респондентів щодо паління й обмеження щодо паління на роботі, з якими вони стикаються, пов'язані одне з одним. Теперішні курці частіше, ніж колишні курці та некурці, повідомляють, що паління на робочому місці не обмежено і рідше повідомляють про заборону щодо паління на робочому місці. На відміну від них некурці частіше за теперішніх і колишніх курців повідомляють, що на робочому місці ніхто не палить, і рідше за теперішніх і колишніх курців повідомляють, що паління на робочому місці не обмежено.

Таблиця 23. Різні рівні обмежень щодо паління на роботі за статусом щодо паління, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Куріння на роботі повністю заборонено чи просто ніхто не курить	17	9	21	24
Куріння на роботі обмежено спеціальними приміщеннями, ізольованими від інших приміщень	34	33	32	35
Куріння на роботі дозволено в спеціальних місцях, але їх змушені відвідувати й ті, хто не курить	20	20	19	20
Куріння на роботі жодним чином не обмежено	30	38	28	21
<i>Кількість респондентів, які повідомили про правила щодо паління на роботі</i>	<i>1 329</i>	<i>641</i>	<i>119</i>	<i>569</i>

Обмеження щодо паління на роботі та стать

Жінки частіше за чоловіків повідомляють, що у них на роботі куріння повністю заборонено, а чоловіки частіше за жінок повідомляють, що куріння у них на роботі жодним чином не обмежено.

Таблиця 24. Різні рівні обмежень щодо паління на роботі за статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Куріння на роботі повністю заборонено чи просто ніхто не курить	17	11	23
Куріння на роботі обмежено спеціальними приміщеннями, ізольованими від інших приміщень	34	33	35
Куріння на роботі дозволено в спеціальних місцях, але їх змушені відвідувати й ті, хто не курить	20	19	21
Куріння на роботі жодним чином не обмежено	30	37	21
<i>Кількість респондентів, які повідомили про правила щодо паління на роботі</i>	<i>1 329</i>	<i>700</i>	<i>629</i>

Обмеження щодо паління на роботі та регіони України

Обмеження щодо паління на роботі відрізняються залежно від регіону України. Тут та нижче регіони розглядаються у такому форматі: Крим, Центр (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька та Черкаська області), Схід (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська та Харківська області), Київ, Північ (Житомирська, Київська, Сумська та Чернігівська області), Південь (Миколаївська, Одеська та Херсонська області), Захід (Волинська, Закарпатська, Іва-

но-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області). Респонденти зі Сходу країни найчастіше повідомляли про жорсткі обмеження щодо паління, а найрідше – респонденти з Півдня України.

Таблиця 25. Різні рівні обмежень щодо паління на роботі за регіонами України, %

	Загалом	Регіон						
		Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	Крим	Київ
Куріння на роботі повністю заборонено чи просто ніхто не курить	17	23	15	18	19	9	11	13
Куріння на роботі обмежено спеціальними приміщеннями, ізольованими від інших приміщень	34	27	32	30	41	28	38	36
Куріння на роботі дозволено в спеціальних місцях, але їх змушені відвідувати й ті, хто не курить	20	22	20	20	14	30	15	21
Куріння на роботі жодним чином не обмежено	30	28	33	32	26	33	36	30
Кількість респондентів, які повідомили про правила щодо паління на роботі	1 329	209	179	166	333	126	53	263

Місця, де курці зазвичай палять

Переважна більшість курців повідомляють, що зазвичай вони палять вдома (85%), на вулиці (75%) і на роботі (55%). Курці також повідомляють, що вони палять у барах, ресторанах і кафе (42%), у громадських місцях (22%) і в навчальних закладах (7%).

Курцям чоловічої статі зручніше палити на робочому місці, на вулиці та в громадських місцях. На відміну від них жінки частіше палять вдома, у барах, ресторанах і кафе.

Таблиця 26. Частка курців, які повідомляють про паління в конкретних місцях, за статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Вдома	85	83	88
На вулиці	75	82	56
На роботі	55	59	46
У барах, ресторанах і кафе	42	38	53
У громадських місцях	22	26	14
У навчальних закладах	7	6	9
Кількість опитуваних	876	629	247

Тип населеного пункту респондентів пов'язаний з палінням у певних місцях.
У великих містах більш типово палити на вулиці, аніж у селах.

Таблиця 27. Частка курців, які повідомляють про паління в конкретних місцях, за типом населеного пункту, %

	Загалом	Тип населеного пункту			
		Велике місто >1 млн. мешканців	Місто	Мале місто	Село
На вулиці	75	83	71	79	67
У барах, ресторанах і кафе	42	50	45	45	28
У навчальних закладах	7	9	8	8	3
Кількість опитуваних	876	245	254	159	218

Виявилося, що рівень доходів і паління у громадських місцях теж взаємопов'язані. Заможні люди частіше повідомляли, що вони палять на роботі та в навчальних закладах.

Таблиця 28. Частка курців, які повідомляють про паління в конкретних місцях, за рівнем доходів, %

	Загалом	Рівень доходів				
		Дуже низький	Низький	Нижчий за середній	Середній	Вищий за середній
На роботі	56	27	49	58	59	63
У барах, ресторанах і кафе	42	22	28	38	48	69
У навчальних закладах	7	0	4	5	8	22
Кількість опитуваних	853	37	148	173	463	32

Індивідуальна поведінка щодо навколишнього тютюнового диму

Респондентів попросили визначити, як вони зазвичай поведуться, якщо хтось палить поруч з ними. Чи заперечують вони проти паління та просять людей припинити палити поруч з собою, своїми дітьми або іншими членами сім'ї? Варіанти відповідей були такими: “завжди” (30%), “залежно від ситуації” (30%), “зрідка або ніколи” (40%). Для подальшого аналізу другий і третій варіанти відповіді поєднано у варіант “іноді або ніколи”.

Заперечення щодо куріння оточуючих і статі

Існують великі відмінності між поведінкою чоловіків і жінок щодо їхньої реакції на інших людей, які палять поруч. 41% опитаних жінок відповіли, що вони завжди просять курців припинити палити поруч з ними та своїми дітьми

або іншими членами сім'ї, і лише 16% чоловіків поведуться так само у схожій ситуації.

Таблиця 29. Різна реакція на паління поруч з собою за статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Так, завжди	30	16	41
Іноді або ніколи	70	84	59
Кількість опитуваних	2 147	930	1 217

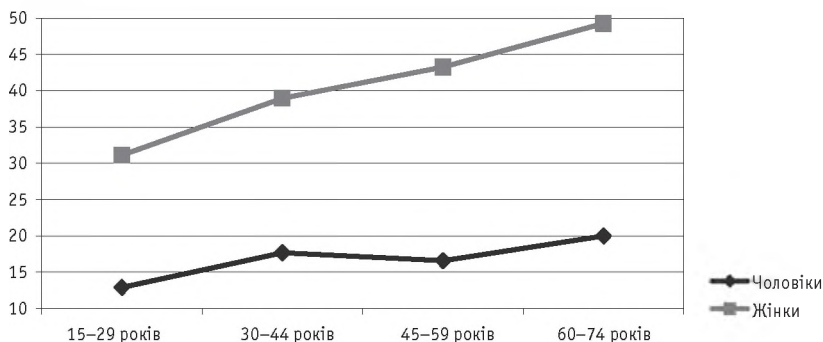
Заперечення щодо куріння оточуючих і вік

Частка респондентів, які завжди просять людей не палити поруч з ними, зростає з віком. Ця тенденція більш відчутна серед жінок (з 31% до 49%), аніж серед чоловіків (показник зростає з 13% до 23%).

Таблиця 30. Частка респондентів, які завжди просять курців не палити поруч з ними, за статтю та віком, %

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Чоловіки	16	13	18	17	20	23
Кількість опитуваних	930	302	300	187	115	26
Жінки	41	31	39	43	49	43
Кількість опитуваних	1 217	286	308	252	270	101

Графік 9. Частка респондентів, які завжди просять курців не палити поруч з ними, за статтю та віком, %

Заперечення щодо куріння оточуючих і статус щодо паління

Не дивно, що частота висловлення прохання респондентами не палити поруч з ними великою мірою залежить від статусу щодо паління.

Частка теперішніх курців чоловічої та жіночої статі, які завжди просять людей не палити поруч з ними, набагато нижча за частку таких респондентів серед колишніх курців або некурців.

Таблиця 31. Частка респондентів, які завжди просять курців не палити поруч з ними, за статтю та статусом щодо паління, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Чоловіки	16	12	23	25
Кількість опитуваних	930	617	128	185
Жінки	41	16	45	47
Кількість опитуваних	1 217	245	56	916

Висновки щодо нараженості на дію навколишнього тютюнового диму

Більшість населення України (53%) принаймні щодня відчуває вплив тютюнового диму. Якщо взяти до уваги нараженість на дію наколишнього тютюнового диму упродовж кількох днів на тиждень, а також щоденну нараженість на дію наколишнього тютюнового диму, 74% колишніх курців і 65% некурців повідомляють, що вони відчувають такий вплив. Рівень нараженості на дію наколишнього тютюнового диму знижується з віком, і цей показник знижується найбільше для групи колишніх курців. Про нараженість на дію наколишнього тютюнового диму частіше повідомляють у великих містах, ніж у малих містах і селах. Про таке відчуття найчастіше повідомляють люди з високим рівнем доходів порівняно з біднішими групами населення.

Шість з десяти (61%) сімей не мають курців або вимагають, щоб гості та члени сім'ї курили лише на вулиці. У 20% сімей паління відбувається на сходовій клітці, на балконі та в інших місцях. У 19% сімей паління відбувається всередині помешкання. На обмеження щодо паління вдома переважно впливає статус респондентів щодо паління. Якщо проконтролювати статус респондентів щодо паління, чоловіки повідомляють про жорсткіші обмеження щодо паління вдома, аніж жінки.

Приблизно одна третина робочих місць в Україні не має обмежень щодо паління, а інша третина робочих місць обладнана спеціальними приміщеннями для паління, ізольованими від інших приміщень. Кожен п'ятий респондент (20%) повідомляє, що куріння на роботі дозволено у спеціальних місцях, але їх змушені відвідувати й ті, хто не курить, а 17% респондентів повідомляють, що

паління повністю заборонено. Жінки та некурці частіше повідомляють про робочі місця з жорсткими обмеженнями щодо паління.

Більшість курців повідомили, що вони зазвичай палять вдома (85%), на вулиці (75%) і на роботі (55%). 42% курців також повідомляють, що вони зазвичай палять у барах, ресторанах і кафе, 22% — у громадських місцях і 7% — у навчальних закладах. Курцям чоловічої статі зручніше палити на робочому місці, на вулиці та в громадських місцях. На відміну від них жінки частіше палять вдома, у барах, ресторанах і кафе. Проживання у великих містах та отримання високих доходів пов'язані з частішим палінням у громадських місцях.

Лише 30% учасників опитування відповіли, що вони завжди просять курців не палити у їхній присутності або поруч з їхніми дітьми та іншими членами сім'ї. Чоловіки й теперішні курці рідше висловлюють таке прохання. Старші люди частіше, ніж молоді, висловлюють таке прохання курцям.

Подальші питання для дослідження щодо нараженості на дію навколишнього тютюнового диму

- Які чинники впливають на нараженість на дію навколишнього тютюнового диму серед теперішніх курців?
- Чи пояснюється нижчий рівень нараженості на дію навколишнього тютюнового диму серед колишніх курців: їхньою власною поведінкою чи обмеженнями щодо паління вдома та на роботі?

Подальші питання для дослідження з обмежень щодо паління вдома

- Хто визначає рівень обмежень щодо паління вдома та хто дотримується цих правил?
- Які переконання, інформація та ін. впливають на обмеження щодо паління в сім'ях?
- Чи впливають обмеження щодо паління на роботі на обмеження щодо паління вдома?
- Які особливості поведінки щодо паління серед курців у сім'ях, які не палять?
- Який портрет некурців у тих сім'ях, де паління обмежено найменшою мірою?

Подальші питання для дослідження обмежень щодо паління на роботі

- Чи впливають обмеження щодо паління на роботі на статус людей щодо паління або чи вибирають люди місце роботи залежно від свого статусу щодо паління?
- Які відмінності у поведінці щодо паління та відмові від паління серед курців, які працюють на робочих місцях з різним рівнем обмежень щодо паління?

- Чи пов'язаний обсяг споживання сигарет з обмеженнями щодо паління на роботі?

Подальші питання для дослідження щодо місць, де курці зазвичай можуть палити

- Який зв'язок простежується між повідомленнями про обмеження щодо паління на роботі та вдома й описом місць, де курці зазвичай палять?

Подальші питання для дослідження щодо індивідуальної захисної поведінки

- Які переконання допомагають людям заперечувати проти паління інших людей поруч з ними?
- Чи підвищують обмеження щодо паління на роботі та вдома частоту активної захисної поведінки проти мимовільної нараженості на дію наколишнього тютюнового диму?

Припинення паління

Як зазначено у розділі **Рівень поширення паління**, колишні курці становлять лише 9% дорослого населення України, що дорівнює одній п'ятій частині теперішніх курців (40%). Таким чином, лише кожному посто́му курцю в Україні вдалося припинити палити. Це співвідношення однакове і для чоловіків, і для жінок, які палять.

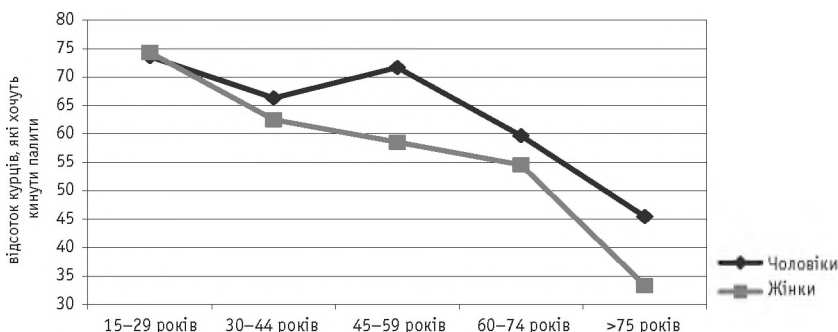
Бажання кинути палити

Як і в будь-якій країні світу, більшість українських курців хочуть кинути палити. У середньому (див. **Таблицю 32**) 69% курців чоловічої статі та 65% курців жіночої статі повідомляють про бажання кинути палити. Це бажання набагато більше виражено у молодших групах респондентів і зменшується з віком.

Таблиця 32. Частка курців, які хочуть кинути палити, за статтю та віком, %

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Чоловіки	69	74	66	72	60	45
Кількість опитуваних	551	178	187	113	62	11
Жінки	65	74	63	59	55	33
Кількість опитуваних	217	74	88	41	11	3

Графік 10. Частка курців, які хочуть кинути палити, за статтю та віком, %

Попередні спроби кинути палити серед теперішніх курців

Частка тих курців, хто вже намагався кинути палити, висока і наближається до відсотка тих, хто хоче кинути палити. Серед курців чоловічої статі 66% респон-

дентів повідомляють про деякі попередні спроби кинути палити, а 69% респондентів повідомляють про бажання кинути палити. Серед курців жіночої статі 60% респондентів повідомляють про деякі попередні спроби кинути палити, а 65% респондентів повідомляють про бажання кинути палити.

Бажання та спроби кинути палити

Хоча й необхідно зазначити, що ті, хто хоче кинути палити, і ті, хто повідомляє про попередні спроби кинути палити, необов'язково ті самі люди, таблиця, наведена нижче, демонструє, що тут існує чіткий взаємозв'язок. Серед тих, хто хоче кинути палити, лише 18% курців чоловічої статі та 16% жіночої статі поки що не намагалися кинути палити. Серед тих, хто каже, що вони не хочуть кинути палити, меншість зробила одну або більше спроб кинути палити до проведення цього опитування.

Таблиця 33. Частка курців, які робили спроби кинути палити, за статтю та бажанням кинути палити, %

	Чоловіки			Жінки		
	Загалом	Бажання кинути палити		Загалом	Бажання кинути палити	
		Так	Ні		Так	Ні
Жодних спроб	34	18	68	40	16	83
1–2 спроби	39	47	23	38	52	12
3 та більше спроб	27	35	10	23	32	5
Кількість опитуваних	550	377	173	217	141	76

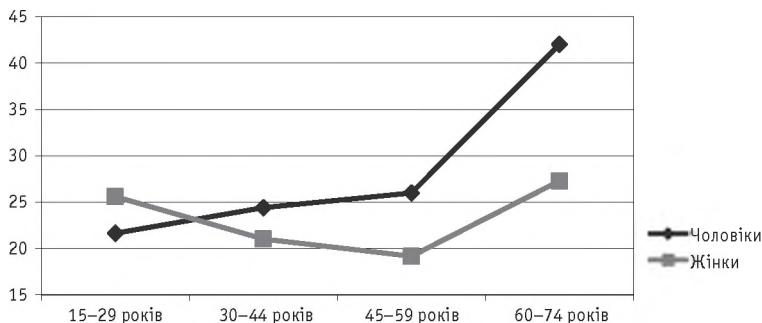
Стать, вік і спроби кинути палити

Приблизно вдвічі більша кількість курців чоловічої статі віком від 60 до 74 років (42%) повідомляють про три чи більше спроб кинути палити, ніж відповідна кількість респондентів віком від 15 до 29 років (22%). Відмінності між віковими групами курців жіночої статі, які зробили три чи більше спроб кинути палити, незначна.

Таблиця 34. Частка курців, які повідомляють про три чи більше спроб кинути палити, за статтю та віком, %

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Чоловіки	26	22	24	26	42	15
Кількість опитуваних	626	208	209	127	69	13
Жінки	22	26	21	19	27	—
Кількість опитуваних	247	86	100	47	11	3

Графік 11. Частка курців, які повідомляють про три чи більше спроб кинути палити, за статтю та віком, %

Тип населеного пункту та спроби кинути палити

І для чоловіків, і для жінок, які палять, повідомлення про спроби кинути палити три чи більше разів найчастіше траплялися у селах і найрідше у великих містах.

Таблиця 35. Частка курців, які повідомляють про три чи більше спроб кинути палити, за статтю та типом населеного пункту, %

	Загалом	Тип населеного пункту			
		Велике місто >1 млн. мешканців	Місто	Мале місто	Село
Чоловіки	26	13	27	25	34
Кількість опитуваних	626	144	172	121	189
Жінки	22	13	24	32	37
Кількість опитуваних	247	101	82	37	27

Якщо порівняти різні регіони України, найбільшу частку респондентів, які зробили три чи більше спроб кинути палити, серед тих, хто палить, виявлено в Криму і серед курців чоловічої статі (52%), і серед курців жіночої статі (50%). Найнижчу частку виявлено в Києві (11% серед чоловіків і 15% серед жінок).

Таблиця 36. Частка курців, які повідомляють про три чи більше спроб кинути палити, за статтю та регіоном, %

	Загалом	Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	Крим	Київ
Чоловіки	26	33	32	13	29	22	52	11
Кількість опитуваних	626	105	100	79	173	51	23	95
Жінки	22	19	29	32	21	15	50	15
Кількість опитуваних	247	26	21	22	82	27	16	53

Рівень нікотинової залежності

Рівень нікотинової залежності визначено через прийняття до уваги відповіді, у який час доби курці викурюють першу сигарету, та рівня споживання тютюну.

Час доби, коли курці викурюють першу сигарету

Приблизно кожен третій курець (30%) повідомляє, що викурює першу сигарету за день одразу після прокинення; 18% починають палити упродовж перших 30 хвилин; 20% починають палити упродовж першої години після прокинення; та 18% починають палити пізніше, але у першій половині дня.

Відсоток курців чоловічої статі, які палять рано-вранці, вищий за відповідний відсоток курців жіночої статі (75% порівняно з 57%).

Таблиця 37. Частка курців, які повідомляють про час доби куріння першої сигарети, за статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Прокидаюся вночі, щоб покурити	3	3	1
Курю першу сигарету вранці одразу після прокинення	30	32	26
Курю першу сигарету упродовж перших 30 хвилин після прокинення	18	20	13
Курю першу сигарету упродовж першої години після прокинення	20	20	17
Курю першу сигарету у першій половині дня	18	16	21
Курю першу сигарету у другій половині дня	3	2	7
Курю першу сигарету увечері	2	1	4
У різні дні по-різному	5	4	8
Не курю щодня	2	2	3
Кількість опитуваних	873	626	247

Як продемонстровано у Таблиці 38, час доби, коли курці викурюють першу сигарету, та рівень споживання тютюну пов'язані одне з одним. Куріння упродовж першої години після прокинення або раніше пов'язано з палінням більше 10 сигарет на день, а куріння першої сигарети пізніше пов'язано за меншим рівнем споживання тютюну.

Для спрощення подальшого розгляду цього питання тих курців, які курять більше 10 сигарет на день і починають палити впродовж першої години після прокинення або раніше, визначено курцями з високим рівнем залежності, а тих курців, які курять менше 10 сигарет на день і починають палити пізніше, визначено курцями з нижчим рівнем залежності.

Таблиця 38. Частка курців, які повідомляють про час доби куріння першої сигарети, за рівнем споживання тютюну, %

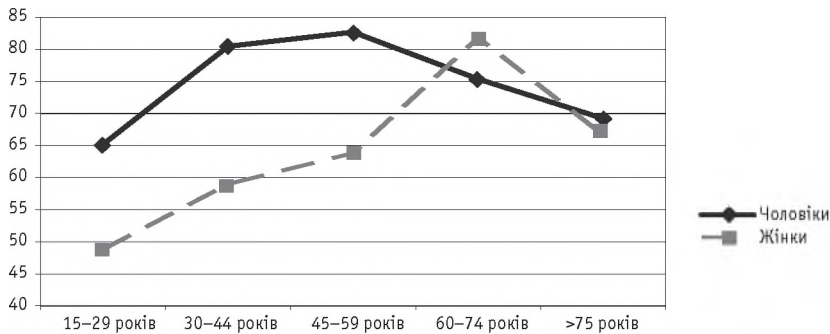
	Загалом	Курці, які палять небагато, середню кількість сигарет, і багато		
		Курці, які палять небагато (1–10 сигарет на день)	Курці, які палять середню кількість сигарет (11–20 сигарет на день)	Курці, які палять багато сигарет (20 і більше сигарет на день)
Прокидаюся вночі, щоб покурити	3	0	4	6
Курю першу сигарету вранці одразу після прокинення	30	14	39	56
Курю першу сигарету упродовж перших 30 хвилин після прокинення	18	13	22	23
Курю першу сигарету упродовж першої години після прокинення	20	20	21	10
Курю першу сигарету у першій половині дня	18	30	10	4
Курю першу сигарету у другій половині дня	3	7	1	—
Курю першу сигарету увечері	2	5	—	—
У різні дні по-різному	5	8	3	—
Не курю щодня	1	3	—	—
Кількість опитуваних	852	352	422	78

Нікотинова залежність і соціально-демографічні змінні

Існує чіткий зв'язок між рівнем нікотинової залежності та віком серед курців чоловічої статі. У вікових групах 30–74 роки більш як 75% курців чоловічої статі — курці з високим рівнем залежності. Для групи старшої за 75 років цей рівень знижується. Це може бути тому, що чоловіки цієї вікової групи почали палити пізніше і не розвинули такий високий рівень нікотинової залежності або тому, що курці, які багато палять, мають високий відсоток смертності і не доживають до цього віку. Частка курців з високим рівнем нікотинової залежності найменша серед наймолодших курців і чоловічої, і жіночої статі.

Частка курців чоловічої статі з високим рівнем залежності вкрай висока на Сході (82,8%), на Півдні країни (82,4%) та в Криму (87%). Рівень освіти, тип населеного пункту та рівень доходів незначним чином впливають на рівень нікотинової залежності.

Графік 12. Частка курців з високим рівнем залежності за статтю та віком, %

Тривалість періоду припинення паління серед теперішніх курців

Курців, які повідомили про попередні спроби кинути палити, попросили охарактеризувати результати цих спроб щодо найбільш тривалого періоду припинення куріння. Ці результати були схожими для курців і чоловічої, і жіночої статі.

Таблиця 39. Частка курців, які повідомляють про тривалість попередніх спроб кинути палити, за статтю, %

Тривалість періоду припинення паління	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Кілька годин	6	6	5
Кілька днів	23	23	23
Кілька тижнів	22	24	16
Кілька місяців	34	33	38
Кілька років	16	15	18
Кількість опитуваних	543	397	146

Нікотинова залежність і тривалість періоду припинення паління

Як і очікувалося, тривалість попередніх спроб кинути палити пов'язана з рівнем нікотинової залежності курців. Утримання від паління впродовж кількох днів типовіше для курців з високим рівнем залежності, а утримання від паління впродовж кількох тижнів, місяців або років типовіше для курців з низьким рівнем залежності.

Таблиця 40. Частка курців, які повідомляють про тривалість періоду утримання від паління, за рівнем нікотинової залежності, %

Тривалість періоду припинення паління	Низький рівень нікотинової залежності	Високий рівень нікотинової залежності	Загалом
Кілька годин	3	7	6
Кілька днів	12	28	23
Кілька тижнів	23	21	21
Кілька місяців	40	32	34
Кілька років	22	13	16
Кількість опитуваних	147	394	541

Тривалість періоду утримання від паління серед колишніх курців

Тих, хто повідомляв, що колись палив щодня, попросили визначити тривалість періоду утримання від паління після того, як вони кинули палити.

Загалом 39% колишніх курців повідомили, що вони вже прожили більше 10 років без тютюну після того, як кинули палити, 20% колишніх курців повідомили про період часу від 5 до 10 років, 26% — від 1 до 5 років, 7% — від 6 до 12 місяців, 7% — від 1 до 6 місяців, 2% — менше місяця.

Таблиця 41. Частка колишніх курців, які повідомляють про тривалість періоду утримання від паління, за статтю, %

Час, що минув, після припинення паління	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Менше місяця	2	2	—
1–6 місяців	7	5	11
6–12 місяців	7	5	9
1–5 років	26	21	37
5–10 років	20	20	19
10 і більше років	39	46	24
Кількість опитуваних	183	129	54

Відмінності у тривалості періоду утримання від паління за статтю

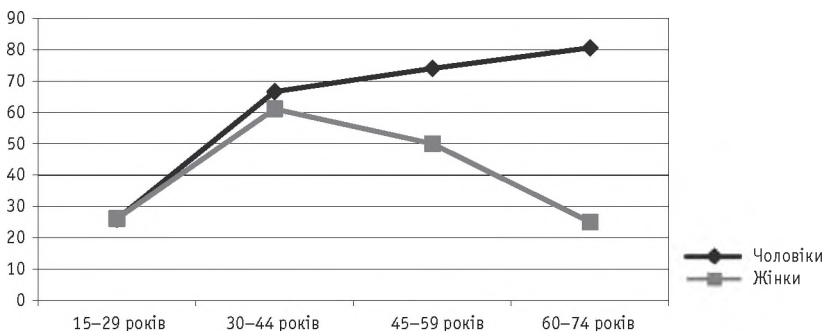
Чоловіки частіше за жінок повідомляють про тривалі періоди утримання від паління. Цю відмінність, мабуть, можна пояснити різницею у віці між курцями чоловічої та жіночої статі та тривалішим періодом тютюнової епідемії серед чоловіків.

Вік колишніх курців і час, що минув, після припинення паління

Оскільки рівень поширення паління серед чоловіків у всіх вікових групах високий, велика частка курців чоловічої статі намагалася кинути палити, і багато респондентів повідомляють про досить тривалий час, який вже минув, після припинення ними паління. Частка тих, хто кинув палити п'ять або більше років тому, зростає з віком.

Для жінок не існує чіткого зв'язку між віком і часткою тих, хто вже входить до категорії колишніх курців тривалий період часу. Це, можливо, вказує на недавній розвиток тютюнової епідемії серед жінок.

Графік 13. *Частка колишніх курців, які кинули палити більш як п'ять років тому, за статтю та віком, %*

Усвідомлення потреби в отриманні допомоги для припинення паління

Це питання було поставлено всім респондентам і стосувалося їх самих або членів їхньої сім'ї, які палять та яким потрібна допомога для припинення паління.

Зрозуміло, частка курців, які кажуть, що їм потрібна допомога для припинення паління, була вища і серед чоловіків (24%), і серед жінок (29%) порівняно з колишніми курцями (17–25%) і некурцями (20–21%), які вказали на потребу в отриманні допомоги від імені інших.

Таблиця 42. Частка респондентів, які повідомляють про потребу в отриманні допомоги для припинення паління для себе або для членів їхньої сім'ї, за статтю та статусом щодо паління, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Чоловіки	22	24	17	20
Кількість опитуваних	890	587	127	176
Жінки	23	29	25	21
Кількість опитуваних	1 145	232	53	860

Участь працівників системи охорони здоров'я у припиненні паління

Усіх курців запитали, чи обговорював з ними їхній лікар яким-небудь чином питання паління. Більш як дві третини курців (69%) повідомили, що жоден працівник системи охорони здоров'я не порушував з ними цього питання, а 25% опитаних відповіли, що їхній лікар порекомендував їм припинити палити, і лише 2% респондентів було запропоновано допомогу. Це співвідношення однакове і для курців чоловічої статі, і для курців жіночої статі.

Таблиця 43. Частка курців, які повідомляють про участь працівників системи охорони здоров'я у припиненні паління, за статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Ніколи жоден лікар не обговорював зі мною проблему паління	69	68	71
Лікар запитав мене про паління, але не рекомендував мені кинути цю звичку	4	4	4
Лікар запитав мене про паління та рекомендував припинити палити	25	26	23
Лікар запитав і рекомендував припинити палити, а також пропонував допомогу у припиненні куріння	2	2	2
Кількість опитуваних	872	625	247

Спосіб припинення паління, якому віддають перевагу

Курців попросили оцінити різні способи припинення паління, якби вони розглядали питання спроби відмовитися від паління. Переважна більшість (77%) покладалася б на свою силу волі. Інші способи, з яких обирали респонденти, включали: загальнодоступні замітники нікотину (10%), спеціальні медикаментозні препарати (10%), консультація фахівця з питань припинення паління

(7%), консультація лікаря (6%), література для самодопомоги (2%) та консультація фармацевта (1%). Відсоток курців, які б обрали спеціальний телефон допомоги, інтернет-сайти та розсилки або ведення щоденника, незначний.

Таблиця 44. Частка курців, які б використовували різні типи підтримки для припинення паління, та статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Сила волі	77	79	72
Консультація лікаря	6	5	8
Консультація фармацевта	1	0	2
Консультація фахівця з питань припинення паління	7	7	7
Групові заняття	1	1	1
Література для самодопомоги	2	2	2
Загальнодоступні замінники нікотину	10	8	15
Спеціальні медикаментозні препарати	10	8	14
Кількість опитуваних	876	629	247

Наміри палити або не палити через п'ять років

Учасників опитування запитали, чи очікують вони, що палитимуть через п'ять років.

Наміри палити або не палити через п'ять років і статус щодо паління

Переважна більшість колишніх курців і некурців очікують, що вони не палитимуть через п'ять років, хоча колишні курці більше сумніваються в цьому, ніж некурці. Більшість теперішніх курців очікують, що палитимуть через п'ять років. Але 32% опитаних курців очікують, що припинять палити.

Таблиця 45. Частка респондентів, які очікують, що вони палитимуть або не палитимуть через п'ять років, за статусом щодо паління, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Ні	47	12	86	93
Радше ні	15	20	11	7
Радше так	18	32	1	0
Так	20	36	2	0
Кількість опитуваних	1 033	568	170	295

Рівень споживання сигарет і наміри палити або не палити через п'ять років серед теперішніх курців

Якщо теперішніх курців поділити на групи відповідно до їхнього рівня споживання тютюну, ті, хто палить небагато (10 сигарет на день або менше), великою мірою відрізняються від тих, хто палить більше: 41% тих, хто палить небагато, очікують, що вони не палитимуть через п'ять років, і лише 26% тих, хто палить середню або велику кількість сигарет на день, очікують, що вони не палитимуть через п'ять років.

Таблиця 46. Частка курців, які очікують, що вони палитимуть або не палитимуть через п'ять років, за рівнем споживання тютюну, %

	Загалом	Курці, які палять небагато, середню та велику кількість сигарет на день		
		Курці, які палять небагато (1–10 сигарет на день)	Курці, які палять середню кількість сигарет (11–20 сигарет на день)	Курці, які палять багато сигарет (>20 сигарет на день)
Очікують, що не палитимуть через п'ять років	32	41	26	26
Очікують, що палитимуть через п'ять років	68	59	74	74
Кількість опитуваних	539	211	275	53

Рівень нікотинової залежності та наміри палити або не палити через п'ять років серед теперішніх курців

Відповідним чином більша частка (45%) теперішніх курців, які мають низький рівень нікотинової залежності, очікують, що вони не палитимуть через п'ять років порівняно з курцями з вищим рівнем нікотинової залежності, 27%.

Таблиця 47. Частка курців, які очікують, що вони палитимуть або не палитимуть через п'ять років, за рівнем нікотинової залежності, %

	Загалом	Низький рівень нікотинової залежності	Високий рівень нікотинової залежності
Очікують, що не палитимуть через п'ять років	32	45	27
Очікують, що палитимуть через п'ять років	68	55	73
Кількість опитуваних	554	152	402

Висновки щодо припинення паління

Хоча й рівень поширення паління суттєво відрізняється серед чоловіків і жінок, вони мають багато спільного щодо поведінки, яка стосується припинення паління. Як і в будь-якій іншій країні світу, більшість українських курців хочуть кинути палити. У середньому 69% курців чоловічої статі та 65% курців жіночої статі повідомляють про бажання кинути палити. Цей відсоток набагато вищий серед молодших груп і знижується з віком.

Серед курців чоловічої статі 66% респондентів, а серед курців жіночої статі 60% респондентів повідомили про спроби кинути палити.

Результати цих спроб щодо найбільш тривалого періоду утримання від паління не відрізняються серед курців чоловічої та жіночої статі, але вони великою мірою пов'язані з рівнем ніотинової залежності.

Серед колишніх курців 39% опитаних повідомили, що кинули палити більше 10 років тому, 20% – від 5 до 10 років тому, 26% – від 1 до 5 років тому, 7% – від 6 до 12 місяців тому, 7% – від 1 до 6 місяців тому, 2% – менше місяця тому.

Приблизно чверть теперішніх курців повідомили, що їм необхідна допомога для припинення паління (24% чоловіків і 29% жінок, які палять).

Рівень участі працівників системи охорони здоров'я у допомозі в припиненні паління незадовільно низький. 69% курців повідомили, що працівники системи охорони здоров'я жодним чином не сприяють їхньому припиненню паління, 25% курців повідомили, що їхній лікар рекомендував їм кинути палити і лише 2% опитаних курців було запропоновано допомогу.

Більшість теперішніх курців очікують, що палитимуть через п'ять років. Однак 32% респондентів, які палять, сподіваються кинути палити через п'ять років. Ця частка збільшується до 41–45% серед курців, які мають низький рівень ніотинової залежності та які палять до 10 сигарет на день.

Некурці не очікують, що вони почнуть палити через п'ять років. Три відсотки колишніх курців очікують, що палитимуть знов через п'ять років.

Подальші питання для дослідження щодо бажання та спроб кинути палити

- Наскільки сильне бажання кинути палити серед тих курців, які ніколи не намагалися кинути палити? Серед тих курців, які вже робили спроби кинути палити?
- Який портрет тих курців, які висловлюють бажання кинути палити, але не повідомляють про будь-які попередні спроби це зробити? Які стратегії можна розробити для допомоги таким курцям?
- Який портрет тих курців, які вже намагалися кинути палити, але не хочуть робити нові (подальші) спроби? Яким чином їм можна допомогти?

- Чи пов'язані якісь відмінності у поведінці, що стосується припинення паління (наприклад, у Криму), з доступом до додаткової інформації?
- Які інформаційні чинники пов'язані з кращими результатами спроб кинути палити (вік і рівень ніотинової залежності мають бути проконтрольовані)?

Подальші питання для дослідження щодо надання допомоги для припинення паління

- Які чинники пов'язані з вищим попитом на послуги щодо допомоги для припинення паління?
- Чи роблять курці, які отримують допомогу працівників системи охорони здоров'я, більше спроб кинути палити та чи досягають вони кращих результатів?
- Які інформаційні чинники та чинники, пов'язані з рівнем освіти, впливають на готовність курців використовувати медикаменти та консультації для припинення паління?

Знання про шкідливий вплив тютюну

Рівень знання респондентів про шкідливий вплив тютюну перевірено через представлення кількох тверджень, деякі з них були правильними, а деякі містили повсюдно поширені міфи про тютюн і паління. Респонденти визначили твердження, які вони вважали правильними.

“Люди мають право працювати у середовищі, вільному від тютюнового диму”

Більшість опитаних (58%) погоджується з цією ідеєю. Це переконання частіше домінує серед жінок, аніж серед чоловіків. Що вищий рівень освіти респондентів, то більша частка тих, хто вважає, що природно працювати у середовищі, вільному від тютюнового диму. Менеджери, адміністратори, люди розумової праці – це групи, де рівень погодження з таким твердженням був найвищим (67%). Люди, які живуть у сільській місцевості, найрідше (50%) погоджувалися з таким твердженням.

Таблиця 48. Частка респондентів, які вважають, що люди мають право працювати у середовищі, вільному від тютюнового диму, за статтю

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
%	58	54	60
Кількість опитуваних	2 239	967	1 272

Таблиця 49. Частка респондентів, які вважають, що люди мають право працювати у середовищі, вільному від тютюнового диму, за рівнем освіти

	Рівень освіти				Загалом
	Початкова	Середня	Базова вища	Повна вища	
%	49	56	59	67	58
Кількість опитуваних	369	869	558	439	2 235

Таблиця 50. Частка респондентів, які вважають, що люди мають право працювати у середовищі, вільному від тютюнового диму, за типом населеного пункту

	Загалом	Тип населеного пункту			
		Велике місто >1 млн. мешканців	Місто	Мале місто	Село
%	58	60	59	64	50
Кількість опитуваних	2 239	577	600	415	647

“Легкі та суперлегкі сигарети менш шкідливі, ніж звичайні сигарети”

Загалом 14% населення України вважають, що легкі сигарети менш шкідливі, аніж звичайні сигарети. Погодження з таким помилковим твердженням перебувало у тісному зв'язку з віком. Що молодші респонденти, то вища частка тих, хто вважає це твердження правильним. Чоловіки погоджувалися з ним вдвічі частіше за жінок.

Якщо порівняти регіони України, найвищу частку респондентів, які вважають, що легкі сигарети менш шкідливі, аніж звичайні, виявлено на Півдні країни (25%), а найнижчу частку – на Півночі (9%) та в Києві (8%).

Приватні підприємці та працівники сільськогосподарських підприємств – це групи, де рівень погодження з цим твердженням був найвищим (23–25%). Простежується тенденція до підвищення рівня погодження з таким твердженням серед людей, які мають вищий рівень доходів.

Таблиця 51. Частка респондентів, які вважають, що легкі сигарети менш шкідливі, аніж звичайні сигарети, за віком

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
%	14	21	16	12	7	3
Кількість опитуваних	2 239	609	624	453	402	151

Таблиця 52. Частка респондентів, які вважають, що легкі сигарети менш шкідливі, аніж звичайні сигарети, за статтю

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
%	14	20	10
Кількість опитуваних	2 239	967	1 272

Таблиця 53. Частка респондентів, які вважають, що легкі сигарети менш шкідливі, ніж звичайні сигарети, за регіоном

	Загалом	Регіони України						
		Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	Крим	Київ
%	14	18	13	9	15	25	15	8
Кількість опитуваних	2 239	364	326	290	598	197	98	366

Таблиця 54. Частка респондентів, які вважають, що легкі сигарети менш шкідливі, ніж звичайні сигарети, за рівнем доходів

	Загалом	Рівень доходів				
		Ми ледве зводимо кінці з кінцями	Вистачає лише на харчування та речі першої необхідності	На життя вистачає, але ми не можемо собі дозволити речі довготривалого вжитку (такі як телевізор, холодильник та ін.)	Ми живемо забезпечено, але деякі дорогі покупки собі дозволити не можемо (квартира, автомобіль)	Ми можемо дозволити собі все, що хочемо
%	14	16	12	15	18	29
Кількість опитуваних	2193	215	911	803	247	17

“Тютюн містить речовини, що викликають наркотичну залежність”

У середньому 39% населення вважають, що тютюн викликає залежність. Більш освічені та молодші люди частіше погоджуються з таким твердженням.

Таблиця 55. Частка респондентів, які вважають, що тютюн містить речовини, що викликають залежність, за віком

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
%	39	42	38	41	38	28
Кількість опитуваних	2 239	609	624	453	402	151

Таблиця 56. Частка респондентів, які вважають, що тютюн містить речовини, що викликають залежність, за рівнем освіти

	Загалом	Рівень освіти			
		Початкова	Середня	Базова вища	Повна вища
%	39	33	38	45	40
Кількість опитуваних	2 235	369	869	558	439

“Куріння викликає лише рак легень і захворювання органів дихання”

Більшість респондентів (62%) не вважають, що шкідливий вплив тютюну на здоров'я обмежується раком легень і захворюваннями органів дихання. Частка людей, які помилково вважають, що це так, вища серед жінок і респондентів старшого віку. Люди, які мають повну вищу освіту, вкрай зрідка погоджуються з таким твердженням. Люди, які повідомляють про вищий рівень доходів, теж краще поінформовані. Безробітні респонденти та працівники сільськогосподарських підприємств були найменш поінформованими групами населення (45–46%).

Таблиця 57. Частка респондентів, які вважають, що паління викликає лише рак легень і захворювання органів дихання, за віком

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
%	38	33	37	41	43	43
Кількість опитуваних	2 239	609	624	453	402	151

Таблиця 58. Частка респондентів, які вважають, що паління викликає лише рак легень і захворювання органів дихання, за статтю

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
%	38	36	40
Кількість опитуваних	2 239	967	1 272

Таблиця 59. Частка респондентів, які вважають, що паління викликає лише рак легень і захворювання органів дихання, за рівнем освіти

	Загалом	Рівень освіти			
		Початкова	Середня	Базова вища	Повна вища
%	38	43	37	43	32
Кількість опитуваних	2 235	369	869	558	439

Таблиця 60. Частка респондентів, які вважають, що паління викликає лише рак легень і захворювання органів дихання, за рівнем доходів

	Загалом	Рівень доходів				
		Ми ледве зводимо кінці з кінцями	Вистачає лише на харчування та речі першої необхідності	На життя вистачає, але ми не можемо собі дозволити речі довготривалого вжитку (такі як телевізор, холодильник та ін.)	Ми живемо забезпечено, але деякі дорогі покупки собі дозволити не можемо (квартира, автомобіль)	Ми можемо дозволити собі все, що хочемо
%	38	38	44	37	26	18
Кількість опитуваних	2 193	215	911	803	247	17

“Пасивне паління може стати причиною захворювань і навіть смерті”

Рівень розуміння, що пасивне паління може бути причиною захворювань і навіть смерті, низький (28%), але зростає з віком. Жінки більш поінформовані щодо цього факту, аніж чоловіки. Найменш поінформовані такі соціальні групи: приватні підприємці (17%), військовослужбовці (18%), директори підприємств і компаній (22%), учні та студенти (23%), інваліди (23%).

Таблиця 61. Частка респондентів, які знають, що паління може стати причиною захворювань і навіть смерті, за віком

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
%	28	24	28	30	33	25
Кількість опитуваних	2 239	609	624	453	402	151

Таблиця 62. Частка респондентів, які знають, що паління може стати причиною захворювань і навіть смерті, за статтю

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
%	28	24	31
Кількість опитуваних	2 239	967	1 272

“Курці частіше хворіють на хворобу Паркінсона, аніж ті, хто не палить”

Це твердження було запропоновано для перевірки, чи засуджують певні групи респондентів паління, якщо вони не знають про його реальну небезпеку. Міжнародні дослідження доводять, що хвороба Паркінсона — одна з дуже обмеженої групи захворювань, які серед курців зустрічаються рідше, ніж серед загального населення. Менш як один з десяти респондентів (9%) погодився з таким твердженням. Не було виявлено відмінностей між відповідями чоловіків і жінок. Більш освічені люди погоджуються з цим твердженням частіше, аніж менш освічені респонденти.

Таблиця 63. Частка респондентів, які вважають, що курці частіше хворіють на хворобу Паркінсона, аніж ті, хто не палить, за рівнем освіти

	Загалом	Рівень освіти			
		Початкова	Середня	Базова вища	Повна вища
%	9	5	8	10	12
Кількість опитуваних	2 235	369	869	558	439

“Курці мають підвищений ризик розвитку імпотенції”

Рівень усвідомлення цього факту вкрай низький. Лише 10% населення України знають, що з палінням пов'язана еректильна дисфункція. Рівень усвідомлення цього факту вищий серед людей, які отримали базову вищу або повну вищу освіту. Найменш поінформовані такі соціальні групи: селяни (0%), безробітні, зареєстровані у центрах зайнятості (4,5%), некваліфіковані працівники (6%), пенсіонери та домогосподарки (9%).

Таблиця 64. Частка респондентів, які знають, що паління призводить до імпотенції, за рівнем освіти

	Загалом	Рівень освіти			
		Початкова	Середня	Базова вища	Повна вища
%	10	7	9	12	12
Кількість опитуваних	2 235	369	869	558	439

“Курці можуть із легкістю кинути палити, як тільки захочуть”

Це помилкове переконання не дуже широко розповсюджене: лише 11% респондентів погодилися з ним.

Серед інших соціальних груп селяни (20%), домогосподарки (19%) та безробітні (17–18%) найчастіше вірять, що кинути палити можна з легкістю.

“У матерів, які палять, діти частіше народжуються з недостатньою масою тіла і хворіють на різноманітні хвороби”

Взагалі лише 28% населення України усвідомлюють цю проблему. Жінки набагато частіше усвідомлюють цей факт, аніж чоловіки.

Якщо порівняти регіони України, найвищу частку населення, що погоджується з таким твердженням, виявлено в Криму (42%), а найнижчу — у Києві (22%).

Найбільш поінформованими виявилися директори підприємств і компаній (44%), учні та студенти (34%), домогосподарки (33%), підприємці (приватні підприємці) (32%), люди розумової праці, які здобули базову вищу або повну вищу освіту (31%), та інваліди (31%).

Таблиця 65. Частка респондентів, які усвідомлюють, що у матерів, які палять, діти частіше народжуються з недостатньою масою тіла і хворіють на різноманітні хвороби, за статтю

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
%	28	23	32
Кількість опитуваних	2 239	967	1 272

Таблиця 66. Частка респондентів, які усвідомлюють, що у матерів, які палять, діти частіше народжуються з недостатньою масою тіла і хворіють на різноманітні хвороби, за регіоном

	Загалом	Регіон України						
		Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	Крим	Київ
%	28	24	24	26	35	34	42	22
Кількість опитуваних	2 239	364	326	290	598	197	98	366

“Безпечно курити кілька років, якщо потім припинити”

Лише 7% респондентів погоджуються з таким помилковим твердженням, але відсоток таких респондентів набагато вищий серед чоловіків, аніж серед жінок.

Люди, які мають вищий рівень доходів, частіше виявляються неправильно поінформованими, ніж ті, хто отримує доходи нижчого рівня.

Таблиця 67. Частка респондентів, які вірять, що безпечно курити кілька років, якщо потім припинити, за статтю

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
%	7	10	4
Кількість опитуваних	2 239	967	1 272

Таблиця 68. Частка респондентів, які вірять, що безпечно курити кілька років, якщо потім припинити, за рівнем доходів

	Загалом	Рівень доходів				
		Ми ледве зводимо кінці з кінцями	Вистачає лише на харчування та речі першої необхідності	На життя вистачає, але ми не можемо собі дозволити речі довготривалого вжитку (такі як телевізор, холодильник та ін.)	Ми живемо забезпечено, але деякі дорогі покупки собі дозволити не можемо (квартира, автомобіль)	Ми можемо дозволити собі все, що хочемо
%	7	4	7	6	9	24
Кількість опитуваних	2 193	215	911	803	247	17

“Паління викликає серцево-судинні захворювання”

Майже половина населення погоджується, що виникнення серцево-судинних захворювань пов'язано з палінням. Старші люди та жінки краще усвідомлюють цей факт, аніж молоді люди та чоловіки.

Найменш поінформованими виявилися некваліфіковані працівники (27%), домогосподарки (32%), менеджери (33%), безробітні (36%), військовослужбовці (36%), а також учні та студенти (37%).

Водночас вищий рівень доходів пов'язується з нижчим рівнем усвідомлення шкоди, яку заподіює тютюн і паління серцево-судинній системі.

Таблиця 69. Частка респондентів, які знають, що паління викликає серцево-судинні захворювання, за віком

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
%	44	36	43	46	54	49
Кількість опитуваних	2 239	609	624	453	402	151

Таблиця 70. Частка респондентів, які знають, що паління викликає серцево-судинні захворювання, за статтю

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
%	44	40	47
Кількість опитуваних	2 239	967	1 272

Таблиця 71. Частка респондентів, які знають, що паління викликає серцево-судинні захворювання, за рівнем доходів

	Загалом	Рівень доходів				
		Ми ледве зводимо кінці з кінцями	Вистачає лише на харчування та речі першої необхідності	На життя вистачає, але ми не можемо собі дозволити речі довготривалого вжитку (такі як телевізор, холодильник та ін.)	Ми живемо забезпечено, але деякі дорогі покупки собі дозволити не можемо (квартира, автомобіль)	Ми можемо дозволити собі все, що хочемо
%	44	54	44	43	39	29
Кількість опитуваних	2 193	215	911	803	247	17

Сума правильних відповідей

Для підсумку рівня обізнаності та його зв'язку з іншими змінними підраховано загальну кількість правильних відповідей для кожного респондента. Ця кількість коливалася між 1 та 11. Її розподілено на три рівні: 1–5 правильних відповідей; 6 правильних відповідей і 7–11 правильних відповідей.

Найбільш поінформованими були респонденти у віковій групі 45–74 роки; жінки виявилися більш поінформованими про тютюн і паління за чоловіків; а більш освічені українці були краще поінформовані за менш освічених респондентів. Некваліфіковані працівники та мешканці селищ були найменш поінформованими людьми; у центральній частині України кількість правильних відповідей виявилася найменшою; найбідніші люди були краще поінформовані за найбільш заможних українців. До того ж теперішні курці мали найменшу кількість правильних відповідей, некурці мали найбільшу кількість правильних відповідей, а колишні курці надали середню кількість правильних відповідей.

Таблиця 72. Частка правильних відповідей за статтю, %

Кількість правильних відповідей	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
1–5 правильних відповідей	28	34	24
6 правильних відповідей	32	32	33
7–11 правильних відповідей	40	34	44
<i>Кількість опитуваних</i>	<i>2 239</i>	<i>967</i>	<i>1 272</i>

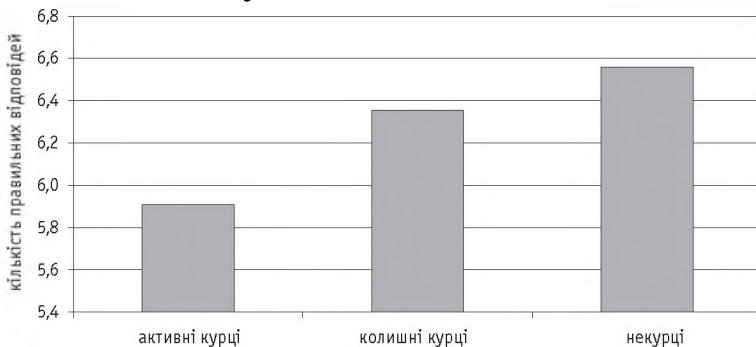
Таблиця 73. Частка правильних відповідей за рівнем освіти, %

Кількість правильних відповідей	Загалом	Рівень освіти			
		Початкова	Середня	Базова вища	Повна вища
1–5 правильних відповідей	28	29	30	29	23
6 правильних відповідей	32	41	32	28	30
7–11 правильних відповідей	40	30	38	42	47
<i>Кількість опитуваних</i>	<i>2 235</i>	<i>369</i>	<i>869</i>	<i>558</i>	<i>439</i>

Таблиця 74. Порівняння сум правильних відповідей за статусом щодо паління, %

Статус щодо паління	Кількість респондентів	Середня кількість	Середнє відхилення	Середня похибка	95% довірчий інтервал для середньої кількості		Мінімум	Максимум
					Нижня межа	Верхня межа		
Теперішні курці	893	5,91	1,52	5,10E-02	5,81	6,01	1	10
Колишні курці	189	6,35	1,59	0,12	6,13	6,58	3	11
Некурці	1 157	6,56	1,54	4,53E-02	6,47	6,65	2	11
Загалом	2 239	6,28	1,57	3,31E-02	6,22	6,35	1	11

Графік 14. Середня кількість правильних відповідей за статусом щодо паління

Висновок щодо знання про тютюн і паління

У середньому рівень обізнаності щодо ключових проблем зі здоров'ям, пов'язаних з тютюном і палінням, низький: лише 44% опитаних знають, що серцево-судинні захворювання пов'язані з палінням, лише 39% респондентів вважають, що тютюн викликає залежність, лише 28% респондентів знають, що паління завдає шкоди ще ненародженій дитині, лише 28% респондентів знають, що пасивне паління може викликати захворювання та навіть смерть, і лише 10% знають, що паління призводить до імпотенції.

Некурці та колишні курці виявилися більш обізнаними стосовно тютюну та його впливу аніж теперішні курці. Загалом найкраще поінформованими були люди у віковій групі 45–74 роки; жінки виявилися більш поінформованими про тютюн і паління за чоловіків; а більш освічені українці були краще поінформовані.

вані за менш освічених респондентів. Некваліфіковані працівники та мешканці селищ були найменш обізнаними людьми; найбідніші люди були краще поінформовані, а найбільш заможні українці були найменш обізнані у цьому питанні.

*Подальші питання для дослідження щодо інформації,
яка стосується тютюну та його впливу на здоров'я*

- Який тип знань пов'язаний з початком паління та поведінкою щодо припинення паління у різних групах населення за віком і статтю?
- Наскільки широко поширеними є певні міфи щодо тютюну та паління в різних регіонах України?
- Чи існує зв'язок між доступом до певних джерел інформації та переконаннями щодо впливу тютюну та паління на здоров'я людини?

Джерела інформації про тютюн і паління

Існують три основні джерела інформації щодо питань, пов'язаних з тютюном і палінням, для більшості українського населення. Майже половина населення (48%) отримує інформацію про тютюн і паління з телебачення, 28% респондентів – з газет і 18% – з журналів. Люди також отримують інформацію через спілкування з друзями чи колегами (13%), по радіо (10%), від медичних працівників (10%), через спілкування з членами сім'ї (8%), на заняттях у школі чи інших навчальних закладах (4%), з інтернету (1%). Одна чверть населення України повідомляє, що не отримує жодної інформації про тютюн.

Вік та інформація про тютюн і паління

Більшість джерел найчастіше згадує молоде покоління. Лише радіо та медичних працівників згадують різні вікові групи однаковою мірою. У результаті у старших вікових групах набагато більше людей повідомляють, що вони не отримують жодної інформації про тютюн і паління, і ця частка сягає 44% у найстаршій віковій групі (75+).

Таблиця 75. Частка респондентів, які повідомляють про отримання інформації про тютюн і паління, за джерелом інформації та віком, %

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Телебачення	48	50	51	49	44	29
Газети	28	28	32	28	24	17
Журнали	18	23	23	16	8	7
Спілкування з друзями чи колегами	13	17	16	9	8	7
Радіо	10	9	10	12	11	10
Медичні працівники	10	9	12	9	9	7
Спілкування з членами сім'ї	8	12	8	8	5	3
Заняття в школі чи інших навчальних закладах	4	12	2	1	1	—
Інтернет	1	2	1	1	—	—
Не отримують таку інформацію	25	18	19	28	36	44
Кількість опитуваних	2 239	609	624	453	402	151

Відмінності у джерелах отримання інформації про тютюн і паління за статтю

Виявляється, певні джерела інформації досягають чоловіків або жінок більш ефективно. Жінки частіше за чоловіків отримують інформацію про тютюн і паління з журналів. На відміну від них чоловіки більшою мірою отримують інформацію від друзів, колег, членів сім'ї та з інтернету.

Таблиця 76. Частка респондентів, які повідомляють про отримання інформації про тютюн і паління, за джерелом інформації та статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Журнали	18	15	20
Спілкування з друзями чи колегами	13	16	11
Спілкування з членами сім'ї	8	10	7
Інтернет	1	2	1
Кількість опитуваних	2 239	967	1 272

Відмінності у джерелах отримання інформації про тютюн і паління за рівнем освіти

Більшість цих джерел інформації частіше використовують люди, які мають вищий рівень освіти. Цей зв'язок стає очевиднішим щодо телебачення, газет, журналів, спілкування з друзями чи колегами, медичними працівниками та використання інтернету. Таким чином, що нижчий рівень освіти, то вища вірогідність, що респондент не отримує жодної інформації про тютюн і паління. Єдине джерело інформації, яке респонденти згадували однаковою мірою, зважаючи на стать, вік і рівень освіти, — це радіо.

Таблиця 77. Частка респондентів, які повідомляють про отримання інформації про тютюн і паління, за джерелом інформації та рівнем освіти, %

	Загалом	Рівень освіти			
		Початкова	Середня	Базова вища	Повна вища
Телебачення	48	38	48	49	52
Газети	28	17	29	29	34
Журнали	18	7	16	20	28
Спілкування з друзями чи колегами	13	8	13	13	17
Медичні працівники	10	7	8	11	13
Інтернет	1	1	1	2	3
Не отримують таку інформацію	25	37	24	25	19
Кількість опитуваних	2 235	369	869	558	439

Тип населеного пункту та джерела отримання інформації про тютюн і паління

Використання журналів, які містять інформацію про тютюн і паління, більш поширено у великих містах, і те саме стосується використання інтернету.

З іншого боку, радіо та спілкування з медичними працівниками — це джерела інформації, які більше використовують у малих містах і селах.

Телебачення та газети використовують у будь-якому населеному пункті однаково.

Таблиця 78. Частка респондентів, які повідомляють про отримання інформації про тютюн і паління, за джерелом інформації та типом населеного пункту, %

	Загалом	Тип населеного пункту			
		Велике місто >1 млн. мешканців	Місто	Мале місто	Село
Журнали	18	21	21	20	11
Радіо	10	7	10	10	13
Медичні працівники	10	6	9	12	13
Інтернет	1	2	3	0	0
Кількість опитуваних	2 239	577	600	415	647

Джерела інформації про тютюн і паління і статус щодо паління

Два джерела інформації пов'язані зі статусом щодо паління. Теперішні курці частіше повідомляють, що їхні друзі та колеги є для них джерелом інформації про тютюн і паління. Некурці частіше повідомляють про заняття у школі як джерела інформації порівняно з активними та колишніми курцями.

Таблиця 79. Частка респондентів, які повідомляють про отримання інформації про тютюн і паління, за джерелом інформації та статусом щодо паління, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Спілкування з друзями та колегами	13	17	15	10
Заняття у школі	4	3	2	5
Кількість опитуваних	2 239	893	189	1 157

Висновки щодо джерел інформації про тютюн і паління

Майже половина населення (48%) отримує інформацію про тютюн і паління з телебачення, 28% респондентів — з газет і 18% — з журналів. Люди також отримують інформацію через спілкування з друзями чи колегами (13%), по радіо (10%), від медичних працівників (10%), через спілкування з членами сім'ї (8%), на заняттях у школі чи інших навчальних закладах (4%), з інтернету (1%). Однак чверть населення України повідомляє, що не отримує жодної інформації про тютюн.

Більшість з цих джерел досягають молодшого покоління більш ефективно, ніж старших за віком людей. Лише радіо та медичні працівники згадуються різними віковими групами рівною мірою.

Жінки частіше за чоловіків отримують інформацію про тютюн і паління з журналів. На відміну від них чоловіки частіше отримують інформацію про тютюн і паління від друзів, колег, членів сім'ї та з інтернету.

Більшість цих джерел інформації частіше використовують люди, які мають вищий рівень освіти. Цей зв'язок стає очевиднішим щодо телебачення, газет, журналів, спілкування з друзями чи колегами, медичними працівниками та використання інтернету. Таким чином, що нижчий рівень освіти, то вища вірогідність, що респондент не отримує жодної інформації про тютюн і паління.

Єдине джерело інформації, яке згадували однаково, зважаючи на стать, вік і рівень освіти, — це радіо.

У великих містах люди читають журнали, які містять інформацію про тютюн і паління, та використовують інтернет. З іншого боку, радіо та спілкування з медичними працівниками — це джерела інформації, які краще використовуються у малих містах і селах. Телебачення, газети та інші джерела інформації використовують у будь-якому населеному пункті однаково.

Теперішні курці частіше повідомляють, що їхні друзі та колеги — це їхні джерела інформації про тютюн і паління. Некурці частіше повідомляють про заняття у школі як джерело інформації порівняно з активними та колишніми курцями.

Подальші питання для дослідження щодо джерел інформації про тютюн і паління

- Чи пов'язане повсюдне поширення певних переконань у деяких регіонах з більш активним використанням певних джерел інформації?
- Які джерела інформації найчастіше використовують курці, які хочуть кинути палити?

Ставлення до проблем, пов'язаних з тютюном і палінням, і заходи контролю над тютюном

Усвідомлення проблем, пов'язаних з тютюном і палінням

Учасників опитування запитали: яким чином вас стосується тема паління? Респондентам було надано можливість обрати з низки можливих відповідей та обирати одну або кілька відповідей.

Приблизно кожний четвертий респондент (26%) не висловив жодних хвилювань щодо цієї проблеми, а 25% відповіли, що вони занепокоєні своїм палінням і безрезультатними спробами відмовитися від нього; 23% респондентів висловили занепокоєння щодо питання, як завадити палінню серед дітей; 19% респондентів хвилюються про шкідливий вплив куріння на членів сім'ї, які палять; 18% респондентів хвилюються про своє пасивне паління; 16% респондентів занепокоєні впливом куріння на здоров'я друзів, які палять; 12% респондентів занепокоєні впливом тютюнового диму на своїх дітей.

Статус щодо паління й усвідомлення проблем, пов'язаних з тютюном і палінням

Теперішні курці частіше занепокоєні впливом паління на своє здоров'я та неспроможністю кинути палити. Некурці частіше занепокоєні відчуттям впливу тютюнового диму, палінням серед членів їхньої сім'ї, впливом тютюнового диму на своїх дітей і питанням, як завадити палінню серед дітей.

Колишні курці частіше занепокоєні палінням серед своїх друзів і колег. Колишні курці також найчастіше повідомляли, що паління їх не хвилює (див. Таблицю 80).

Стать та усвідомлення проблем, пов'язаних з тютюном і палінням

Було виявлено великі відмінності щодо усвідомлення найважливіших проблем, пов'язаних з тютюном і палінням, за статтю. Чоловіки більше занепокоєні палінням серед своїх друзів і колег. Ця різниця була суттєвою у групі некурців.

Жінки більшою мірою, ніж чоловіки, занепокоєні палінням серед членів своєї сім'ї, і це стосується всіх груп населення за статусом щодо паління. Жінки, які представляють теперішніх і колишніх курців, більше за чоловіків занепокоєні щодо впливу тютюнового диму на здоров'я своїх дітей, а жінки, які не палять, занепокоєні питанням, як запобігти початку паління серед своїх дітей.

Таблиця 80. Частка респондентів, які висловлюють занепокоєння щодо конкретних проблем, пов'язаних з тютюном і палінням, за статусом щодо паління⁴, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Я курю і безрезультатно намагаюся відмовитися від паління ⁵	25	62	4	0
Мені доводиться регулярно вдихати тютюновий дим інших людей, які палять	18	12	20	23
У моїй сім'ї є курці, і мене непокоїть шкідливий вплив паління на їхнє та моє здоров'я	19	9	20	27
У мене є друзі, які палять, і мене непокоїть шкідливий вплив паління на їхнє та моє здоров'я	16	10	22	20
Серед моїх колег є курці, і мене непокоїть шкідливий вплив паління на їхнє та моє здоров'я	9	5	14	10
Мене непокоїть шкідливий вплив тютюнового диму на мою дитину	12	10	10	14
Мене хвилює питання, як запобігти палінню серед дітей	23	16	25	28
Тема куріння стосується мене у професійному сенсі	3	4	2	2
Мене хвилюють інші проблеми, пов'язані з палінням	2	1	4	2
Ця тема мене не хвилює	26	20	32	30
Кількість опитуваних	2 239	893	189	1 157

Таблиця 81. Частка респондентів, які висловлюють занепокоєння щодо конкретних проблем, пов'язаних з тютюном і палінням, за статтю та статусом щодо паління, %

	Теперішні курці		Колишні курці		Некурці	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
У моїй сім'ї є курці і мене непокоїть шкідливий вплив паління на їхнє та моє здоров'я	7	15	16	29	9	30
У мене є друзі, які палять, і мене непокоїть шкідливий вплив паління на їхнє та моє здоров'я	9	11	21	23	30	18
Серед моїх колег є курці і мене непокоїть шкідливий вплив паління на їхнє та моє здоров'я	5	6	16	11	17	9
Мене непокоїть шкідливий вплив тютюнового диму на мою дитину	9	14	6	20	11	15
Мене хвилює питання, як запобігти палінню серед дітей	15	19	23	30	21	29
Кількість опитуваних	643	250	133	56	191	966

⁵ Респонденти, які виявилися колишніми курцями відповідно до їхніх відповідей на інші запитання, могли обрати це твердження для наголошення, що припинення паління було для них дуже важким.

Відмінності в усвідомленні проблем, пов'язаних з тютюном і палінням, за віком

Було виявлено зв'язок між трьома групами проблем і певними віковими групами. Проблеми, які більш важливі для молодих людей і стають менш важливими з віком, — це проблеми власного паління, нараженість на дію тютюнового диму та паління серед друзів і колег.

Проблеми, що стосуються дітей, не виявилися такими важливими для наймолодшої групи респондентів. Респонденти віком 30–44 роки занепокоєні впливом тютюну та паління на своїх дітей, відчуттям впливу тютюнового диму та впливом паління й тютюнового диму на своє здоров'я. Проблема, як завадити початку паління серед дітей, найбільш важлива для людей у вікових групах 30–74 років.

Таблиця 82. Частка респондентів, які висловлюють занепокоєння щодо конкретних проблем, пов'язаних з тютюном і палінням, за віком, %

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Я курю і безрезультатно намагаюся відмовитися від паління	25	31	32	25	14	5
Мені доводиться регулярно вдихати тютюновий дим інших людей, які палять	18	22	18	21	15	10
У мене є друзі, які палять, і мене непокоїть шкідливий вплив паління на їхнє та моє здоров'я	16	23	15	17	11	5
Серед моїх колег є курці і мене непокоїть шкідливий вплив паління на їхнє та моє здоров'я	9	9	11	12	3	1
Мене непокоїть шкідливий вплив тютюнового диму на мою дитину	12	10	21	10	7	6
Мене хвилює питання, як запобігти палінню серед дітей	23	15	29	25	25	20
Ця тема мене не хвилює	26	23	21	23	33	50
Кількість опитуваних	2 239	609	624	453	402	151

Усвідомлення впливу пасивного паління

Загальне ставлення до впливу навколишнього тютюнового диму досліджено через використання такого запитання: як ви вважаєте, шкідливий чи нешкідливий для вас дим сигарет інших людей?

- ні, нешкідливий — 3%;
- скоріше нешкідливий — 3%;

- скоріше шкідливий – 17%;
- так, шкідливий – 77%.

Ставлення до нараженості на дію тютюнового диму якнайкраще прогнозується за статусом щодо паління. Тимчасом як 68% теперішніх курців вважають, що тютюновий дим точно шкідливий, цей відсоток серед колишніх курців становить 78% і 84% серед некурців.

Таблиця 83. Частка респондентів, які дотримуються різних поглядів щодо шкоди тютюнового диму, за статусом щодо паління, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Нешкідливий	3	6	1	1
Скоріше нешкідливий	3	5	4	1
Скоріше шкідливий	17	22	16	14
Шкідливий	77	68	78	84
Кількість опитуваних	2 163	835	183	1 145

Ставлення до захисту прав тих, хто не палить, через заборону паління в громадських місцях

На запитання цього опитування щодо необхідності захисту прав тих, хто не палить, через заборону паління в громадських місцях отримано переважну більшість позитивних відповідей (96%). Підтримка цієї пропозиції виявилася вищою серед некурців (98%) і колишніх курців (97%) порівняно з активними курцями, які, поза тим, великою мірою підтримують цю ідею (92%).

Висновки щодо проблем, пов'язаних з тютюном і палінням

Усвідомлення проблем, пов'язаних з тютюном і палінням, головним чином визначається статусом щодо паління. Теперішні курці занепокоєні своєю неспроможністю кинути палити. Некурці занепокоєні впливом тютюнового диму, палінням серед членів сім'ї, впливом тютюнового диму на своїх дітей і питанням, як завадити палінню серед дітей. Колишні курці більше занепокоєні палінням серед своїх друзів і колег.

Наймолодші респонденти занепокоєні неможливістю захистити себе від впливу тютюнового диму та питанням, як кинути палити. Старші люди стають більше занепокоєними щодо нараженості на дію навколишнього тютюнового диму на дітей і палінням серед дітей.

Переважна більшість населення України (включаючи теперішніх курців) вважає тютюновий дим шкідливим і підтримує політику захисту прав тих, хто не палить, через заборону куріння в громадських місцях.

Подальші питання для дослідження щодо усвідомлення проблем, пов'язаних з тютюном і палінням

- Яким чином усвідомлені проблеми перетворюються на поведінку?
- Які інші чинники важливі для визначення, чи почне людина, занепокоєна певними проблемами, пов'язаними з тютюном і палінням, змінювати свою поведінку?

Реклама тютюнових виробів та її регулювання

Торгові марки та їхні виробники

Респондентів попросили визначити три торгові марки сигарет, реклама яких останнім часом впадала їм у вічі частіше за рекламу інших торгових марок. Перелік торгових марок, що згадували більш як 1% респондентів, наведено у **Таблиці 84**. Торгові марки, які завважають найчастіше, – Marlboro, LM, Bond і Winston.

Таблиця 84. Рекламу тютюнових виробів, яку найчастіше завважають в Україні, за торговою маркою

Торгові марки	Кількість згадувань	%
Marlboro	447	17
LM	401	15
Bond	298	11
Winston	236	9
Прилуки особливі	210	8
Camel	172	6
Next	156	6
Monte Carlo	112	4
Chesterfield	109	4
Прима люкс	90	3
Прима оптима	84	3
LD (Ligget–Ducat)	66	2
Parliament	36	1
R1	36	1
Прима срібна	31	1
Davidoff	30	1
Kent	29	1
More	28	1
Karelia slims	24	1
Lucky strike	22	1
Magna	18	1

Способи та засоби реклами

Багато видів реклами використано і використовується для просування тютюнових виробів. Найчастіше завважають зовнішню рекламу (46% респондентів

повідомили, що вони завважують таку рекламу), 23% респондентів згадували про рекламу на телебаченні, 12% – про рекламу у магазинах, барах, ресторанах, 9% – про рекламу у друкованих засобах масової інформації (газети та журнали), 8% – обізнані з рекламними товарами.

Вік і вірогідність завважити рекламу тютюнових виробів

Про всі види реклами частіше повідомляли респонденти у групах молодшого віку. Наприклад, про зовнішню рекламу повідомили 65% респондентів у віковій групі 15–29 років і 15% людей, яким вже за 75 років.

Таблиця 85. Частка респондентів, які завважують конкретні види реклами тютюнових виробів, за віком, %

	Загалом	Вікові групи				
		15–29	30–44	45–59	60–74	75+
Зовнішня реклама	46	65	55	42	21	15
Реклама на телебаченні	23	29	23	21	20	11
Реклама у місцях продажу	12	18	15	9	6	3
Реклама у друкованих ЗМІ	9	11	12	7	3	4
Рекламні товари	8	11	11	6	3	4
Кількість опитуваних	2 239	609	624	453	402	151

Відмінності у сприйнятті реклами тютюнових виробів за статтю

Було виявлено відмінності у сприйнятті трьох типів реклами тютюнових виробів за статтю. Чоловіки набагато частіше за жінок повідомляли про зовнішню рекламу (54% проти 41%), рекламу у місцях продажу (16% проти 9%) і про рекламні товари (10% проти 7%).

Таблиця 86. Частка респондентів, які завважують конкретні види реклами тютюнових виробів, за статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Зовнішня реклама	46	54	41
Реклама у місцях продажу	12	16	9
Рекламні товари	8	10	7
Кількість опитуваних	2 239	967	1 272

Сприйняття реклами тютюнових виробів мешканцями різних типів населених пунктів

Хоча зовнішня реклама – найбільш поширений вид реклами, який ще й найчастіше завважують люди, які мешкають у будь-якому типі населеного пункту,

вона все одно домінує у великих містах. Таким чином, респонденти з інших, менших за розміром, населених пунктів частіше завважують інші види реклами, такі як реклама на телебаченні, реклама у місцях продажу та рекламні товари.

Таблиця 87. Частка респондентів, які завважують конкретні види реклами тютюнових виробів, за типом населеного пункту, %

	Загалом	Тип населеного пункту			
		Велике місто >1 млн. мешканців	Місто	Мале місто	Село
Зовнішня реклама	46	56	59	44	28
Реклама на телебаченні	23	16	23	25	28
Реклама у місцях продажу	12	5	13	17	15
Рекламні товари	8	6	12	7	8
Кількість опитуваних	2 239	577	600	415	647

Відмінності у сприйнятті реклами тютюнових виробів за регіоном

Не виявлено регіональних відмінностей у згадуванні зовнішньої реклами тютюнових виробів. Поза тим інші види реклами згадувалися різною мірою в різних регіонах України. Рекламу на телебаченні частіше згадували на Заході та Півночі країни, а також у Криму. Рекламу у місцях продажу, а також рекламу у газетах і журналах найчастіше згадували у Криму. Рекламні товари частіше згадували у Центрі країни та в Криму. Рекламу на радіо, яку насправді заборонено в Україні, у більшості регіонів України завважують 1–3% населення та 7% на Заході країни.

Суми відсотків, підраховані в Таблиці 88, доводять, що найменшу кількість реклами тютюнових виробів завважують у Києві (28% проти 55% у середньому). Водночас цей відсоток набагато вищий на Заході (76%), в Криму (76%) та на Півночі країни (66%).

Частота, з якою завважують рекламу тютюнових виробів

Респондентів запитали, як часто вони завважували рекламу тютюнових виробів упродовж останніх шести місяців. Відповіді респондентів виявилися такими: дуже зрідка – 22%, зрідка – 31%, часто – 39%, дуже часто – 9%.

Молоді люди завважували рекламу тютюнових виробів частіше за старших українців, чоловіки завважували рекламу тютюнових виробів частіше за жінок, люди з вищим рівнем освіти завважували більше реклами тютюнових виробів, аніж респонденти з нижчим рівнем освіти, більше реклами тютюнових виробів респонденти завважували у великих містах, аніж у малих містах і селах.

Таблиця 88. Частка респондентів, які завважують конкретні види реклами тютюнових виробів, за регіоном, %

	Загалом	Регіон України						
		Захід	Центр	Північ	Схід	Південь	Крим	Київ
Реклама на телебаченні	23	34	17	30	21	22	28	15
Реклама у місцях продажу	12	16	17	16	12	11	17	2
Реклама у друкованих засобах масової інформації	9	11	5	9	9	11	15	6
Рекламні товари	8	9	16	9	5	7	14	3
Реклама на радіо	3	7	1	3	1	3	1	2
Сума відсотків	55	76	56	66	48	54	76	28
Кількість опитуваних	2 239	364	326	290	598	197	98	366

Ставлення до регулювання реклами тютюнових виробів

Більшість респондентів, які відповіли на запитання щодо обмеження реклами тютюнових виробів, підтримують повну заборону реклами тютюнових виробів (57%). Лише 3% опитаних відповіли, що необхідно дозволити певну додаткову рекламу тютюнових виробів.

Статус щодо паління та ставлення до регулювання реклами тютюнових виробів

Серед теперішніх курців 22% респондентів вважають, що наявних обмежень реклами тютюнових виробів достатньо, а 43% респондентів вважають, що необхідна повна заборона реклами тютюнових виробів. Серед колишніх курців кількість респондентів, які підтримують такі думки, становить 18% і 59% відповідно, а серед некурців – 8% і 67% відповідно (див. Таблицю 89).

Соціально-демографічні показники та ставлення до реклами тютюнових виробів

У всіх групах за статусом щодо паління рівень підтримки повної заборони реклами тютюнових виробів зростає з віком.

Водночас серед колишніх курців і некурців жінки більшою мірою підтримують повну заборону реклами тютюнових виробів, а серед теперішніх курців чоловіки більше підтримують повну заборону реклами тютюнових виробів.

Таблиця 89. Частка респондентів, які підтримують різні види регулювання реклами тютюнових виробів, за статусом щодо паління, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Необхідно повністю заборонити рекламу тютюнових виробів	57	43	59	67
Необхідно заборонити рекламу на більшості носіїв (у засобах масової інформації, на щитах, у громадському транспорті)	12	13	13	12
Необхідно запровадити жорсткіші обмеження, ніж зараз, але не повну заборону реклами	14	18	8	11
Достатньо тих обмежень, що діють наразі	14	22	18	8
Необхідно дозволити рекламу тютюнових виробів на радіо та телебаченні	3	5	2	2
Кількість опитуваних	2 026	815	166	1 045

Таблиця 90. Частка респондентів, які підтримують різні види регулювання реклами тютюнових виробів, за статусом щодо паління та статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Теперішні курці			
Повна заборона	43	45	36
Обмеження або збереження наявного регулювання	57	55	64
Кількість опитуваних	815	582	233
Колишні курці			
Повна заборона	59	57	64
Обмеження або збереження наявного регулювання	41	43	36
Кількість опитуваних	166	113	53
Некурці			
Повна заборона	67	62	69
Обмеження або збереження наявного регулювання	33	38	31
Кількість опитуваних	1 045	177	868

Що бідніші респонденти, які не палять, то вищий рівень їхньої підтримки повної заборони реклами тютюнових виробів.

Висновки щодо питань, які стосуються реклами тютюнових виробів

Учасники опитування повідомляли, що вони найчастіше завважують зовнішню рекламу тютюнових виробів, рекламу на телебаченні, рекламу у пунктах продажу, рекламу у друкованих засобах масової інформації та рекламу на рекламних товарах. Найчастіше рекламу тютюнових виробів завважують групи молодшого віку та чоловіки. Мешканці маленьких населених пунктів повідомляють про меншу кількість зовнішньої реклами, але вони більше завважують рекламу на телебаченні та рекламу у пунктах продажу. Більшість населення України підтримує повну заборону реклами тютюнових виробів. Цю підтримку найчастіше висловлюють некурці, колишні курці, представники старших вікових груп і бідні верстви населення країни.

Подальші питання для дослідження щодо реклами тютюнових виробів

- Чи існує зв'язок між нараженістю на вплив реклами тютюнових виробів, з одного боку, та поведінкою щодо паління та рівнем споживання тютюну, з іншого?
- Чи пов'язане ставлення до повної заборони реклами тютюнових виробів зі спробами кинути палити?

Ставлення до оподаткування тютюнових виробів

Цільове оподаткування тютюнових виробів і ставлення до нього

Учасникам опитування поставили таке запитання: “У низці країн світу запроваджено спеціальні податки на тютюнові вироби. Доходи від таких податків спрямовуються на фінансування потреб системи охорони здоров’я, медичного страхування, заходів для контролю над тютюном чи на надання допомоги тим, хто хоче кинути палити. Як ви вважаєте, що з переліченого доцільно зробити в Україні?” Приблизно чотири з десяти (41%) респондентів, які висловили свою думку з цього приводу, погоджуються, що необхідно запровадити додаткові податки та підвищити рівень загальних податків на тютюнові вироби, 21% опитаних відповіли, що такі збори необхідно запровадити за рахунок наявних податків на тютюнові вироби, 23% респондентів вважають, що немає потреби змінювати наявні податки на тютюнові вироби, 16% опитаних пропонують знизити наявні податки на тютюнові вироби. Ставлення теперішніх курців до підвищення рівня оподаткування тютюнових виробів менш позитивне порівняно з некурцями та колишніми курцями.

Таблиця 91. Частка респондентів, які підтримують різні заходи щодо оподаткування тютюнових виробів, за статусом щодо паління⁶, %

У низці країн світу запроваджено спеціальні податки на тютюнові вироби. Доходи від таких податків спрямовуються на фінансування потреб системи охорони здоров’я, медичного страхування, заходів для контролю над тютюном чи на надання допомоги тим, хто хоче кинути палити. Як ви вважаєте, що з перерахованого доцільно зробити в Україні?	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Запровадити для цього додаткові податки і підвищити рівень загального оподаткування тютюнових виробів	30/41	18/21	32/45	39/59
Запровадити такі податки за рахунок наявних податків на тютюнові вироби	15/20	14/18	15/20	15/22
Нічого не потрібно змінювати у наявному оподаткуванні тютюнових виробів	22/28	35/42	22/26	12/16
Знизити наявні податки на тютюнові вироби	7/11	14/20	7/9	2/4
Не знаю / важко сказати	26	20	26	31
Кількість опитуваних	2 237/1 632	920/707	200/138	1 117/787

⁶ Дані наведено як відсоток загальної вибірки і як відсоток тих, хто висловив свою думку з цього питання.

Виявлений зв'язок з усіма іншими соціально-демографічними змінними був незначним, якщо взяти до уваги статус щодо паління.

Очікувана реакція курців на можливе підвищення цін на сигарети

Курців попросили відповісти на таке запитання: якщо ціна на тютюнові вироби суттєво зросте (наприклад, удвічі), ви ...

- продовжуватимете палити, як і раніше;
- палитимете дешевші тютюнові вироби;
- палитимете менше;
- кинете палити.

Стать та очікувана реакція курців на можливе підвищення цін на сигарети

Жінки, які палять, з більшою імовірністю очікують, що вони палитимуть менше або кинуть палити у відповідь на суттєве підвищення цін на тютюнові вироби. Чоловіки, які палять, очікують, що вони продовжуватимуть палити, як і раніше, або палитимуть дешевші тютюнові вироби.

Таблиця 92. Очікувана реакція курців на можливе суттєве підвищення цін на сигарети за статтю, %

	Загалом	Стать	
		Чоловіки	Жінки
Продовжуватиму палити, як і раніше	43	45	40
Палитиму дешевші тютюнові вироби	16	18	12
Палитиму менше	27	24	33
Кину палити	14	13	16
Кількість опитуваних	765	550	215

Рівень доходів та очікувана реакція курців на можливе підвищення цін на сигарети

Очевидно, два типи реакції пов'язані з рівнем доходів. Курці, які мають нижчий рівень доходів, схильні очікувати, що вони палитимуть дешевші сигарети, а заможніші респонденти очікують, що вони продовжуватимуть палити, як і раніше.

Таблиця 93. Очікувана реакція курців на можливе суттєве підвищення цін на сигарети за рівнем доходів, %

	Загалом	Рівень доходів				
		Ми ледве зводимо кінці з кінцями	Вистачає лише на харчування та речі першої необхідності	На життя вистачає, але ми не можемо собі дозволити речі довготривалого вжитку (такі як телевізор, холодильник та ін.)	Ми живемо забезпечено, але деякі дорогі покупки собі дозволити не можемо (квартира, автомобіль)	Ми можемо дозволити собі все, що хочемо
Продовжуватиму палити, як і раніше	44	37	43	45	45	60
Палитиму дешевші тютюнові вироби	16	22	19	15	10	—
Палитиму менше	27	22	24	29	31	20
Кину палити	13	19	14	12	13	20
Кількість опитуваних	756	78	278	304	86	10

Висновки щодо питань оподаткування тютюнових виробів

Приблизно одна третина респондентів (30%) вважають, що необхідно запровадити додаткові цільові збори та підвищити рівень загальних податків на тютюнові вироби, 15% опитаних відповіли, що такі цільові збори необхідно запровадити за рахунок наявних податків на тютюнові вироби, 22% респондентів вважають, що немає потреби змінювати наявні податки на тютюнові вироби, 7% опитаних пропонують знизити наявні податки на тютюнові вироби.

Серед респондентів, які висловили свою думку з цього питання, підвищення рівня податків на тютюнові вироби підтримують 21% теперішніх курців, 45% колишніх курців і 59% некурців. У разі підвищення цін на тютюнові вироби 27% курців очікують, що палитимуть менше, а 14% курців очікують, що кинуть палити. Жінки, які палять, частіше очікують, що палитимуть менше або кинуть палити, а чоловіки, які палять, частіше очікують, що продовжуватимуть палити, як і раніше, або палитимуть дешевші тютюнові вироби. Курці, які мають нижчий рівень доходів, схильні очікувати, що палитимуть дешевші сигарети, а заможніші респонденти очікують, що продовжуватимуть палити, як і раніше.

Подальші питання для дослідження щодо оподаткування тютюнових виробів

- Який портрет тих курців, які підтримують підвищення податків на тютюнові вироби?

Ставлення до заборони продажу тютюнових виробів неповнолітнім і його регулювання

Було поставлено одне запитання про те, хто повинен контролювати заборону продажу тютюнових виробів неповнолітнім. У Таблиці 94 перелічено різноманітні органи й установи. Шість з десяти (60%) респондентів вважають, що власники пунктів продажу повинні контролювати заборону продажу тютюнових виробів неповнолітнім; 38% опитаних вважають, що це обов'язок органів влади; 26% респондентів кажуть про служби охорони здоров'я; 18% пропонують надати цю функцію міліції; 14% опитаних вважають, що це справа служби охорони прав споживачів; 5% пропонують закріпити цю функцію за батьками; а ще 5% не мають відповіді на це запитання.

Таблиця 94. Частка респондентів, які пропонують, що конкретні органи або особи повинні контролювати заборону продажу тютюнових виробів неповнолітнім

Органи або особи, які повинні контролювати заборону продажу тютюнових виробів неповнолітнім	%
Власники пунктів продажу	60
Органи влади	38
Служби охорони здоров'я	26
Міліція	18
Служби охорони прав споживачів	14
Батьки	5
Не знаю	5
Кількість опитуваних	2 239

Статус щодо паління та ставлення до контролю над заборonoю продажу тютюнових виробів неповнолітнім

Виявлено певні відмінності у поглядах на це запитання залежно від статусу щодо паління. Теперішні курці частіше кажуть, що цю функцію повинні виконувати власники пунктів продажу або кажуть, що вони не мають відповіді. І некурці, і колишні курці частіше кажуть, що органи влади повинні бути відповідальними за контроль над заборonoю продажу тютюнових виробів неповнолітнім. Некурці найчастіше пропонують на цю роль міліцію.

Таблиця 95. Частка респондентів, які кажуть, що конкретні органи або особи повинні контролювати заборону продажу тютюнових виробів неповнолітнім, за статусом щодо паління, %

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
Власники пунктів продажу	60	64	54	59
Органи влади	38	34	41	40
Міліція	18	15	15	21
Не знаю	5	7	5	4
Кількість опитуваних	2 239	893	189	1 157

Висновки щодо регулювання заборони продажу тютюнових виробів неповнолітнім

Реакція респондентів на запитання щодо контролю над заборonoю продажу тютюнових виробів неповнолітнім демонструє, які органи відомі громадянам України та які установи, на їхнє переконання, повинні бути найбільш активними гравцями у запровадженні контролю над продажем тютюнових виробів.

Попередження про шкідливий вплив паління на здоров'я

Переважна більшість населення України (86%) вважає, що необхідно розміщувати детальну інформацію про шкідливий вплив паління на здоров'я на пачках сигарет.

Курці менше зацікавлені у цій інформації порівняно з колишніми курцями та некурцями. Якщо провести спостереження за бажанням курців кинути палити, стає очевидним, що ті курці, які хочуть кинути палити, вважають попередження про шкідливий вплив паління на здоров'я вагомим допомогою у відмові від паління.

Таблиця 96. Частка респондентів, які погоджуються, що необхідно розміщувати детальне попередження про шкідливий вплив паління на здоров'я на пачках сигарет, за статусом щодо паління

	Загалом	Статус щодо паління		
		Теперішні курці	Колишні курці	Некурці
%	86	81	87	90
Кількість опитуваних	2 082	833	175	1 074

Таблиця 97. Частка респондентів, які погоджуються, що необхідно розміщувати детальне попередження про шкідливий вплив паління на здоров'я на пачках сигарет, за зацікавленістю у відмові від паління

	Загалом	Ви хотіли б кинути палити?	
		Так	Ні
%	80	84	73
Кількість опитуваних	717	485	232

Висновки щодо питання попередження про шкідливий вплив паління на здоров'я

Більшість респондентів підтримують необхідність розміщувати детальну інформацію про шкідливий вплив паління на здоров'я на пачках сигарет. Цей захід підтримують 86% населення України. Некурці (90%), колишні курці (87%) та теперішні курці, які хочуть кинути палити (84%), найбільшою мірою підтримують цей захід.

Додаток. Технічний звіт

Резюме

Дослідження “Громадська кампанія посилення політики з контролю над тютюном” проводив Київський міжнародний інститут соціології з 5 до 28 червня 2005 року. Польовий етап дослідження тривав з 3 до 20 червня 2005 року.

Основні етапи дослідження включали розробку запитальника і супровідного інструментарію, відбір і підготовку інтерв'юерів, проведення польового етапу (інтерв'ю з респондентами), контроль за роботою інтерв'юерів, кодування, внесення і логічний контроль за інформацією.

Вибірка, розроблена для дослідження, репрезентативна для України загалом з розрізом до шести регіонів. У цьому дослідженні використовували квотну вибірку. Опитування проводилося в 110 населених пунктах (PSU) у всіх областях України і в Автономній Республіці Крим. У результаті польового етапу зібрано 2252 запитальники. Завдання з теоретичної вибірки становило 2240 запитальників (включно з цільовими 400 додатковими респондентами-курцями). У польових дослідженнях проекту брали участь 94 інтерв'юери. 8% інтерв'ю підлягали контролю, що включав контрольний аналіз щоденників інтерв'юерів і контроль факту та якості проведення інтерв'ю в конкретному домогосподарстві. За результатами польового контролю 12 анкет вилучено з масиву.

Кодування запитальників здійснювали троє кваліфікованих фахівців. Під час кодування контролювалася правильність заповнення запитальників. Масив вводило сім операторів. Для перевірки введення даних застосовували логічний контроль за 37 логічними умовами. За результатами логічного контролю один запитальник вилучено з масиву.

До остаточного масиву увійшло 2239 запитальників. Порівняння демографічних розподілів з даними перепису населення України 2001 року для оцінки репрезентативності виявило, що розбіжність між ними становить менш як 5%.

Мета дослідження

Мета дослідження – вивчити за допомогою вибіркового опитування населення України ставлення до паління тютюну, вплив паління тютюну на смертність.

Підготування анкет для опитування

Складання і форматування запитальника

Початковий варіант запитальника українською мовою складено на основі програмних питань, отриманих від замовника. Після цього розроблений

варіант запитальника відправлено на підтвердження замовника. Після узгодження з замовником створено остаточний варіант запитальника і його було перекладено російською мовою.

Вибірка

Опис структури і реалізації вибірки

Основне завдання вибірки полягає в тому, щоб максимально наблизити її до вибірки з самозваженою імовірністю. Тобто такої, в якій кожен дорослий житель України міг би опинитися з однаковою імовірністю. Використовувана вибірка – чотириступенева вибірка респондентів, випадкова на перших трьох етапах і з квотним відбором на останньому рівні.

Генеральна сукупність становить населення України віком від 15 років і старшого, що постійно проживає на території України, не відбуває військову службу, не перебуває у в'язницях і в медичних закладах (лікарнях, медичних інтернатах).

Згідно з основним завданням побудови загальнонаціональних вибірок респондентів, використано багаторівневу стратифікацію вибірки. Області України було класифіковано на шість регіонів (див. таблицю нижче).

Таблиця 98. Класифікація областей за регіонами

Регіон	Області
Схід	Харківська, Донецька, Луганська
Захід	Волинська, Львівська, Тернопільська, Закарпатська, Чернівецька, Івано-Франківська, Рівненська
Північ	Вінницька, Житомирська, Хмельницька, Київська, Чернігівська
Південь	АР Крим, Одеська, Миколаївська, Запорізька, Херсонська
Центр	Дніпропетровська, Полтавська, Черкаська, Кіровоградська, Сумська
Київ	Київ

Для отримання репрезентативних даних для кожного з виділених регіонів у кожному з них було заплановано проведення однакової кількості інтерв'ю: по 300 респондентів + додатковий добір по 67 респондентів-курців.

У кожному з регіонів респондентів розподілено за областями пропорційно до чисельності населення. У межах кожної області всі населені пункти стра-тифіковано за розміром, типом (сільські, СМТ, міські). Імовірність потрапляння до вибірки кожного населеного пункту була пропорційна чисельності його населення. Далі в кожному окремому населеному пункті чи групі населених пунктів відбувався випадковий відбір поштових відділень, у кожному з них випадковим чином відбирали поштові дільниці. На дільниці відбирали випадкову адресу. Далі відбувався випадковий відбір респондентів з контролем чисельності груп за квотним завданням.

Оцінка дійсної похибки вибірки

Зовнішній контроль за якістю вибірки здійснюється через порівняння отриманих даних з даними статистики. Для оцінки можливих зсувів інформації ми порівнювали результати опитування з даними перепису населення України 2001 року.

Загалом відповідність між вибіркою і статистичними даними можна вважати задовільною. За змінними статі і вікових груп відхилення не перевищує 2%. Найбільше відхилення спостерігається за змінною регіону, оскільки початково розподіл за ними задано непропорційно до чисельності населення.

Таблиця 99. Розподіл населення України віком від 15 років і старшого за шести регіонами, типом населеного пункту, статтю і віком.

Стать	Статистика	Масив	Різниця	Масив після зважування	Різниця
Ч	45,3	43,2	-2,1	45,3	0,0
Ж	54,7	56,8	2,1	54,7	0,0
Вікові групи					
15–29	26,8	27,3	0,5	26,8	0,0
30–44	25,9	27,9	2,0	25,9	0,0
45–59	21,7	20,2	-1,5	21,7	0,0
60+	25,6	24,7	-0,9	25,6	0,0
Тип населеного пункту					
Місто	68,0	71,0	3,0	68,3	0,3
Село	32,0	29,0	-3,0	31,7	-0,3
Регіон					
Східний	21,8	16,6	-5,1	21,7	-0,1
Західний	19,0	16,6	-2,5	19,0	-0,1
Північний	15,7	17,3	1,6	15,9	0,1
Південний	19,1	16,6	-2,5	19,1	0,0
Центральний	18,8	16,6	-2,2	18,8	0,1
Київ	5,6	16,3	10,7	5,6	0,0
Джерело статистичних даних: Державний комітет статистики України “Кількість та територіальне розміщення населення України”. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, Київ, 2003.					

Для отримання даних, репрезентативних для населення України загалом, ми рекомендуємо застосовувати важелі, побудовані на основі розподілів змінних за статтю, віком і регіоном проживання.

Розрахунок максимальної реальної похибки вибірки

Оскільки використовується квотний відбір, то важко точно розрахувати похибку вибірки. Теоретична похибка простої випадкової вибірки на рівні 0,954 рівна: $\Delta = 1/\sqrt{n}$. Теоретична похибка для вибірки розміром 2040 респондентів становить $\Delta = 2,12\%$.

Стандартна для досліджень КМІС величина дизайн-ефекту для випадкової вибірки становить 1,5. Таким чином, за припущення, що квотна вибірка не приводить до систематичних відхилень, похибка вибірки цього дослідження з урахуванням дизайн-ефекту не перевищує 3,4%.

Підготування інтерв'юерів

Мережа інтерв'юерів КМІС має таку структуру:

- **Координатор мережі** здійснює загальне керівництво 24 групами інтерв'юерів, які постійно проживають у всіх обласних центрах України і Автономної Республіки Крим.
- **Бригадери груп інтерв'юерів** (24 особи) формують групи інтерв'юерів, керують польовими роботами у своїх областях, здійснюють первинний контроль якості заповнення польових документів, передають їх КМІС.
- **Інтерв'юери** (135 осіб) після вивчення загальних правил проведення інтерв'ю і відбору респондентів, а також інструктажу з певного дослідження проводять інтерв'ю в населених пунктах України.
- **Контролери** (всього 8 груп польового контролю) після спеціальної підготовки проводять польовий контроль роботи інтерв'юерів.

Інструктаж інтерв'юерів проводиться за стандартною схемою, яка використовується КМІС у таких дослідженнях. Інструктаж організовано в два етапи: інструктаж бригадирів, які, своєю чергою, проводили інструктаж на місцях. На другому етапі телефонною лінією координатор опитувальної мережі відповідала на запитання бригадирів та інтерв'юерів, які виникли під час навчання на місцях і після ознайомлення зі зразками польових документів.

Проведення польових робіт

Польовий етап дослідження почався 3 червня і закінчився 20 червня 2005 року. 100% інтерв'ю було проведено в терміни, передбачені графіком робіт з цього проекту. На етапі польових робіт зібрано 2252 запитальники. У польових дослідженнях проекту брали участь 94 інтерв'юери.

Контроль за роботою інтерв'юерів

Контроль за роботою інтерв'юерів включав:

- контрольний аналіз щоденників інтерв'юерів;
- контроль факту та якості проведення інтерв'ю в певному домогосподарстві.

Контролю підлягали 8% інтерв'ю. Польовий контроль здійснювали групи спеціально підготованих контролерів. Інструментарієм для контролю правильності дотримання відбору респондентів був щоденник інтерв'юера. Інструментарієм для контролю факту та якості проведення інтерв'ю з певним респондентом була спеціально розроблена анкета контролера.

Польовий контроль проведено в 14 областях у 14 населених пунктах. Перевірено 14 інтерв'юерів і 172 анкети. За підсумками польового контролю видалено 12 запитальників внаслідок не підтвердження факту опитування.

Таблиця 100. Номери анкет, які підлягають видаленню з масиву, за областями

Область	Номери анкет з порушеннями, які підлягають видаленню з масиву
Волинська	2405, 2406
Дніпропетровська	2648, 2657, 2650
Закарпатська	2472, 2476, 2477, 2478, 2480, 2475
Львівська	2349

Кодування, введення й обробка даних

Кодування

Кодування і редагування анкет проводилося за такими напрямками:

- реєстрація отриманих запитальників, присвоєння їм унікальних кодів (нумерація), перевірка правильності заповнення розділу для інтерв'юерів, тобто ознак, інформацію про які можна звірити чи відновити за щоденниками інтерв'юерів;
- перевірка правильності заповнення анкет: дотримання переходів, правильне розуміння логіки опитування, аналіз помилок інтерв'юерів;
- перевірка правильності заповнення анкет з погляду контрольованих ознак, наприклад, номер ланцюжка, назва населеного пункту, дата проведення інтерв'ю, стать і вік респондента, інформацію про які можна звірити чи відновити за щоденниками інтерв'юерів.

Введення інформації. Логічний контроль

Введення 2 252 запитальників здійснюється в програмному пакеті ОСА бригадою операторів, що складається з семи осіб. У результаті створено масив даних, репрезентативний для п'яти регіонів України.

Після введення даних за 37 логічними умовами проведено логічний контроль і чистка остаточного масиву анкет. Використовувалися такі види контролю за якістю даних:

- контроль унікальності номера запитальника, обов'язкової наповненості певних ознак — стать, вік, область та ін.;
- логічний контроль правильності заповнення запитальника, дотримання переходів;
- виявлення логічних суперечностей;
- перевірка інтервалів значень метричних ознак (вік та ін.)

На кожному етапі контролю за сформульованими логічними умовами відбирались анкети, підозрілі на наявність у них помилок. Тверда копія кожної анкети перевірялась і, в разі необхідності, в анкету і масив даних вносили виправлення.

За результатами логічного контролю один запитальник видалено з масиву (номер 1574).

Підготування остаточного масиву даних

В остаточному масиві даних побудовано додаткові ознаки:

- чотири вікові групи;
- шість регіонів;
- тип населеного пункту (місто—село);
- змінна ваг.

Закодовано також відкриті питання.